

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА «КРОК»**

ДЕНИСОВ ОЛЕГ ЄВГЕНІЙОВИЧ

УДК 330.341.2 : 338.242

**ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ГАЛУЗЕЙ ПРОМИСЛОВОСТІ В СИСТЕМІ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ**

Спеціальність 21.04.01 – економічна безпека держави
(економічні науки)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Вищому навчальному закладі «Університет економіки та права «КРОК».

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор
Рокоча Віра Володимирівна,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,
професор кафедри міжнародних економічних
відносин

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Собкевич Оксана Володимирівна,
Національний інститут стратегічних досліджень при
Президентіві України,
завідувач відділу секторальної економіки

доктор економічних наук, професор
Рудніченко Євгеній Миколайович,
Хмельницький національний університет
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри менеджменту, адміністрування та
готельно-ресторанної справи

доктор економічних наук
Шемаєв Володимир Володимирович,
ДП «Адміністрація морських портів України»
Міністерства інфраструктури України,
начальник управління стратегічного планування та
розвитку

Захист відбудеться «24» грудня 2019 року об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.130.01 Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК» за адресою: 03113, м. Київ, вул. Табірна, 30–32, кім. 237.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК» за адресою: 03113, м. Київ, вул. Табірна, 30–32, кім. 237.

Автореферат розісланий «23» листопада 2019 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Н. М. Літвін

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Зростання глобальної конкуренції, зближення та посилення відкритості економічних систем, активне удосконалення сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, впровадження інновацій, диверсифікація світових ринків на тлі відставання у темпах технологічних змін є новими викликами функціонування національної економіки та її секторів, галузей базових видів економічної діяльності, що послаблюють конкурентні позиції і актуалізують ризики та загрози економічної безпеки держави.

В системі реального сектора економіки України одна з провідних ролей відводиться промисловості, функціонування якої в значній мірі є базисом соціально-економічного розвитку країни: частка промисловості у структурі валової доданої вартості у 2018 р. становила 24,8 %, індекс цін виробників промислової продукції – 117,4 %, в галузях промисловості працевлаштовано 17,5 % зайнятого населення, функціонувало 70,7 тис. юридичних осіб – підприємств. Проте, промислове виробництво в Україні втрачає свої позиції як основної рушійної сили зростання економіки, відбувається спад обсягів промислового виробництва, зниження показників його наукоємності, експорту високотехнологічної продукції. Це негативно впливає на рівень конкурентоспроможності промисловості України на світових ринках та призводить до послаблення промислового потенціалу, що погіршує базові характеристики економічної безпеки держави – самодостатності, стійкості, здатності до розширеного відтворення і розвитку.

З огляду на стійкі вертикально-функціональні зв'язки між державною політикою забезпечення економічної безпеки стратегічно важливих галузей та формуванням системи вищого порядку – економічної безпеки держави – зросла актуальність обґрунтування теоретико-методологічних положень, а також методико-прикладних механізмів, інструментів та засобів нівелювання ризиків і загроз, реалізації потенціалу, а також економічних інтересів розвитку галузей промисловості з їх системним впливом на посилення ключових параметрів економічної безпеки України.

Все ще недостатність результатів концептуальних досліджень в сфері змістових характеристик економічної безпеки на галузевому рівні, підходів до управління та забезпечення економічної безпеки, ідентифікації та протидії ризикам і загрозам функціонування підсистеми економічної безпеки галузі в рамках системи економічної безпеки держави, а також прикладних досліджень в царині державної політики та державного регулювання зазначених процесів, потреба в їх становленні і удосконаленні обумовили обрання теми, мети, предмету та об'єкту дослідження.

Концептуальні та методологічні засади забезпечення економічної безпеки держави стали предметом досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців: Л. Абалкіна, В. Алькеми, З. Варналія, Т. Васильціва, О. Власюка, Н. Гічової, В. Геєця, В. Грушка, В. Губського, М. Денисенка, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, З. Живко, О. Захарова, М. Зубка, Т. Іванюти, М. Камлика, М. Копитко, Г. Козаченко, Г. Корецького, О. Користіна, Н. Куркіна, С. Лаптева, Н. Літвін, В. Мак-Мака, О. Марченко, І. Мігус, С. Міщенко, В. Мунтіяна, І. Петрової, П. Пригунова, М. Портера, В. Рокочої, В. Сідака, А. Сухорукова, В. Тимошенка, В. Терехова,

В. Токаря, В. Франчука, Ю. Харазішвілі, Л. Шамаєвої, С. Шкарлет, В. Шлемко, В. Ярочкіна та ін.

Дослідженню питань економічної безпеки секторів та галузей економіки в системі економічної безпеки держави присвячені праці Д. Воронкова, Л. Горошкової, Н. Гичової, С. Довбні, Г. Іваненка, М. Кизим, Т. Клебанової, Б. Корецького, О. Ляшенко, В. Мартинюка, А. Мокія, Є. Рудніченко, О. Собкевич, А. Степаненко, В. Шемаєва, Н. Юрків та ін.

Попри наявність достатньо ґрунтованих наукових досліджень зазначених авторів питання сутності, напрямів та механізмів та інструментів державної політики забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави в сучасних умовах залишається недостатньо дослідженим і потребує подальшого вивчення.

Зазначене спонукало до вирішення **наукової проблеми**, суть якої полягає у необхідності розробки і обґрунтування теоретико-методологічних засад та прикладних рекомендацій забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана у відповідності із планом науково-дослідних робіт кафедри управління фінансово-економічною безпекою ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», а саме «Забезпечення захисту економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності в умовах євроінтеграції України» (номер державної реєстрації 0114U006338), де автором визначені теоретико-методологічні засади та прикладний інструментарій забезпечення економічної безпеки на галузевому рівні, та «Розробка концепції забезпечення економічної безпеки в умовах глобалізації світової економіки» (номер державної реєстрації 0113U007516), де автор здійснив обґрунтування теоретико-методологічних засад та прикладних рекомендацій зі забезпечення економічної безпеки галузей промисловості України.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретико-методологічних засад та прикладних рекомендацій зі забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність виконання таких завдань:

- удосконалити понятійно-категоріальний апарат дослідження економічної безпеки на галузевому рівні;
- сформуванати методологічний базис дослідження економічної безпеки галузей промисловості;
- визначити детермінанти економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави;
- виявити внутрішню структуру економічної безпеки галузей промисловості і встановити зв'язки між її елементами;
- ідентифікувати загрози економічної безпеки галузей промисловості та дослідити їх вплив на складові економічної безпеки держави;
- розробити комплексний підхід до оцінювання економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави;
- формалізувати ресурсно-функціональний підхід до дослідження економічної безпеки галузей промисловості;

- розробити комплексну модель оцінювання економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави;
- удосконалити системно-структурний підхід до управління забезпеченням економічної безпеки галузей промисловості;
- визначити напрями забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави;
- розробити механізм забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави;
- обґрунтувати методи управління забезпеченням економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави;
- адаптувати сучасні наукові та емпіричні методи управління розвитком спрямовані на забезпечення економічної безпеки галузей промисловості.

Об'єктом дослідження є процес забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та прикладні засади, методи, механізми та інструменти державної політики забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки України.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційної роботи є сукупність методів наукового пізнання, системне і комплексне використання яких дозволило обґрунтувати теоретико-методологічні засади та розробити практичні рекомендації щодо забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави.

Зокрема, з метою обґрунтування концептуальних засад управління забезпеченням економічної безпеки галузі застосовано *логічно-діалектичний підхід та такі методи наукового пізнання як спостереження, опитування, експертних оцінок, порівняння, абстрагування* (п. 2.1, 4.2, 4.3), *методи декомпозиції, аналізу та синтезу* використані для дослідження складових та показників економічної безпеки галузі (п. 4.3). З метою формування методологічного базису аналізу стану забезпечення економічної безпеки галузі застосовано *індикаторний підхід* (п. 2.3), *ресурсно-функціональний підхід* використано при оцінюванні функціональних складових економічної безпеки галузей промисловості (п. 4.3), *методи SWOT-аналізу та Моделі п'яти сил М. Портера* застосовані для аналізу та оцінювання стану економічної безпеки нафтохімічної галузі України (п. 4.3); *метод економічного моделювання* використано у процесі розробки комплексної моделі забезпечення економічної безпеки галузей промисловості та під час аналізування і оцінювання індикаторів економічної безпеки (п. 4.2); *комплексний, якісний, нормативний та кількісний підходи* впроваджено при оцінюванні економічної безпеки галузі та формування організаційно-функціональних аспектів забезпечення економічної безпеки галузей промисловості (п. 3.3, 4.2, 4.3). У процесі формування методичних підходів до забезпечення економічної безпеки галузей промисловості застосовано *системно-структурний підхід* до планування напрямів забезпечення економічної безпеки галузей промисловості (п. 5.1); *комплексний, нормативний, кількісний* – до розроблення механізму забезпечення економічної безпеки (п. 5.2); *процесний та комплексний підходи*, а також *методи управління розвитком* адаптовано при формуванні та удосконаленні механізму, методів та інструментарію

забезпечення економічної безпеки галузей промисловості (п. 5.2, 5.3).

Інформаційною основою дисертаційної роботи є нормативно-правові акти України, дані Державної служби статистики України, аналітичні матеріали вітчизняних та зарубіжних інституцій, наукові праці провідних вчених за напрямком наукового дослідження, результати експертного опитування, фактологічна база підприємств нафтохімічної галузі України, матеріали мережі Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробці й обґрунтуванні теоретико-методологічних засад та прикладних рекомендацій зі забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави.

Основні положення, що характеризують наукову новизну дисертаційного дослідження, полягають у такому:

вперше:

– обґрунтовано методологічний базис забезпечення економічної безпеки галузей промисловості, який складається з трьох блоків: (1) фундаментальної методології науки, що визначається загальними методами наукового пізнання; (2) методології економічної безпеки галузі, що визначає принципові положення та методологічні підходи до дослідження і формування політики забезпечення економічної безпеки галузей як окремого предмету наукових досліджень; (3) системи методів, механізму та інструментів, які застосовуються в дослідженні економічної безпеки галузей на концептуальному та емпіричному рівнях для вирішення поставлених завдань;

– розроблено модель управління економічною безпекою галузей промисловості в системі забезпечення економічної безпеки держави, яка ґрунтується на факторах конкурентоспроможності як основи забезпечення економічної безпеки, складається з ресурсного, виробничого та ринкового (внутрішнього і зовнішнього економічного) функціонально-компонентних блоків, кожен із яких включає власні складові та характеристики, що уможлиблює досягнення системності та комплексності як при аналізованні, так і зміцненні економічної безпеки галузей за: (а) окремими показниками-компонентами; (б) складовими безпеки; (в) функціональними блоками;

удосконалено:

– концептуально-змістове бачення структури економічної безпеки галузей промисловості, зокрема запропоновано системно-структурний підхід, згідно якого економічна безпека галузі є поліструктурною, багаторівневою, ієрархічною системою, яка поєднує горизонтальну функціонально-компонентну сукупність складових та вертикальну послідовність рівнів і має складну структуру, що, на відміну від існуючих підходів, дає можливість дослідження і формалізації взаємозв'язків рівнів ієрархії, планування напрямів, опрацювання дієвого механізму забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави;

– інструменти стратегічного планування державної політики зміцнення економічної безпеки галузей промисловості, особливість авторського підходу – в етапності та комплексності, зокрема перший етап передбачає реалізацію інструментів та засобів, орієнтованих на підвищення рівня конкурентоспроможності галузей, а другий – забезпечення їх безпеки в процесі євроінтеграції; комплексність досягається шляхом побудови інструментів та засобів регулювання за напрямками:

міжнародне співробітництво, інституційний, нормативно-правовий, інформаційний, інфраструктурний, науково-дослідний, інноваційний, освітній, організаційний, управління розвитком, виробничо-технологічний;

– методичний підхід до оцінювання економічної безпеки галузей промисловості, який, на відміну від існуючих, передбачає багаторівневий аналіз стану конкурентоспроможності як базисної умови економічної безпеки, що охоплює чотири блоки, десять складових та вісімдесят вісім показників за визначеними внаслідок декомпонування складовими, та на основі отриманих даних дозволяє оцінити стан і рівень економічної безпеки галузі як загалом, так і за рівнями, складовими, сферами виникнення загроз;

– понятійно-категорійний апарат дослідження економічної безпеки шляхом обґрунтування визначення поняття «економічна безпека галузі» як комплексу умов, за яких відбувається економічний розвиток, підвищення рівня конкурентоспроможності і реалізація економічних інтересів галузі як сукупності однорідних (за схожістю виробленої продукції і процесів виробництва та її реалізацією на внутрішньому і зовнішньому ринках) підприємств, що функціонують в умовах посиленої дії загроз, інтеграції й глобалізації, що, на відміну від наявних, дає можливість сформулювати принципово нове бачення процесу забезпечення економічної безпеки галузі;

набули подальшого розвитку:

– механізм забезпечення економічної безпеки галузей промисловості, що, на відміну від інших результатів досліджень в цій сфері, згідно яких механізм передбачає систему інструментів, засобів та заходів, суб'єктів та об'єктів політики, дозволяє поєднати, узгодити і скерувати в напрямі забезпечення економічної безпеки галузі низку чинників та умов на рівні підприємств, галузі, національної економіки та міжнародному рівні, в системі інституційного забезпечення та міжнародного регулювання; регулюючий вплив здійснюється з дотриманням визначених принципів, застосуванням методів, засобів та інструментів, формуванням системи елементів ресурсного забезпечення;

– наукові положення відносно визначення основних детермінант забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави, зокрема, на відміну від усталеного ресурсно-функціонального підходу, використано так званий метод вертикальної інтеграції, коли система детермінант (за внутрішньою і зовнішньою складовими) безпеки ідентифікується за блоками: ресурси → виробництво → внутрішній ринок → зовнішній ринок, що дозволяє істотно доповнити та розширити традиційний склад чинників безпеки;

– методичний підхід до декомпонування економічної безпеки галузі на структурно-функціональні складові, а саме до традиційно застосовуваних в таких цілях складових – фінансової, інвестиційної, виробничо-технологічної, інноваційної, кадрової, інформаційної, енергетичної, ринкової, експортної, імпортової – додано специфічні складові – імпортозалежності, технологічності виробництва, доданої вартості, конкуренції на внутрішньому ринку та експортної орієнтованості, характерні для високотехнологічних галузей промисловості, які визначають їх конкурентоспроможність;

– класифікація методів політики забезпечення економічної безпеки галузей

промисловості, а саме до найбільш часто використовуваних інституційних, адміністративних, економічних, нормативно-правових методів додано організаційно-розпорядчі, технічно-спеціальні, маркетингові, соціально-психологічні та ідеологічні методи, що дозволило більш комплексно підійти до обґрунтування системи інструментів та засобів забезпечення економічної безпеки галузей промисловості;

– інструментарій державної політики забезпечення економічної безпеки галузі шляхом побудови багаторівневої системи інструментів державного регулювання, яка включає: макро- (інструменти: державні програми розвитку галузі, управління якістю, інституційні реформи та структурні зміни, орієнтовані на конкурентоспроможність); мезо- (інструменти: співпраця в рамках галузевих спілок, бізнес-асоціацій, з науково-дослідними інститутами, налагодження науково-технологічного співробітництва); мікро- (інструменти: упровадження програм розвитку і підвищення ефективності функціонування, підвищення якості продукції, оптимізація ресурсного забезпечення, модернізація техніко-технологічних процесів) рівні;

– класифікація загроз економічної безпеки держави, яку, на відміну від усталених підходів, розроблено за уточненими складовими економічної безпеки галузі промисловості – фінансово-економічною, техніко-економічною, інноваційною, інвестиційною, ринковою, енергетичною, інформаційною, кадровою, експортною та імпоротною, що дало можливість не лише сформулювати більш комплексний склад загроз, але й виявити причинно-наслідкові зв'язки між дією загроз і станом параметрів економічного розвитку, конкурентоспроможності та функціональних складових економічної безпеки;

– методичний підхід до моніторингу та діагностики стану і динаміки економічної безпеки галузі, для чого модифіковано ресурсно-функціональний підхід до оцінювання використання ресурсів за функціональними складовими безпеки (фінансовою, енергетичною, кадровою, інформаційною, інвестиційною) та визначення параметрів економічної безпеки кожної складової в динаміці розвитку, змінах кон'юнктури ринку із збереженням їх вагового коефіцієнту, що, на відміну від існуючих, робить даний підхід доцільним для використання в процесі діагностики і моніторингу стану і рівня економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави.

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає у використанні його наукових положень, висновків і здобутків державними органами, науковими установами та підприємствами галузей промисловості у діяльності із забезпечення економічної безпеки держави. Зокрема, основні результати дослідження використано виданням «Ефективна економіка» при виконанні науково-дослідної теми «Розробка концепції забезпечення економічної безпеки в умовах глобалізації світової економіки» (довідка № 112 від 20.03.2018 р.); у роботі Комітету з питань євроінтеграції Верховної Ради України (довідка № 04-17/16-409 (146876) від 28.08.2019 р.; в діяльності Громадської організації «Інститут соціального і економічного розвитку» (довідка від 28.08.2019 р.). Результати дисертації використані в діяльності таких підприємств, як ТОВ «Кеннер-Україна» (довідка № 21/11/18-1 від 11.11.2018 р.), ТОВ «Профайн Україна» (довідка № 32/1

від 13.11.2018 р.), ТОВ «Маядо» (довідка № 74 від 06.12.2018 р.), ТОВ «Глобарт» (довідка № 271118-1 від 27.11.2018 р.), ТОВ «Алюпласт Україна» (довідка № 52 від 16.08.2018 р.), ТОВ «Тервікнопласт» (довідка № 35 від 11.12.2018 р.), ТОВ «Євротехпласт» (довідка № 40 від 18.12.2018 р.), ТОВ «Бест Пласт» (довідка № 346 від 06.12.2018 р.), ТОВ «Міропласт» (довідка № Н-0001/1415 від 19.02.2019 р.), ТОВ «Облторгсервіс» (довідка № 10-1 від 07.11.2018 р.). Результати дослідження використовуються у навчальному процесі під час викладання дисциплін у ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» (довідка № 182 від 12.04.2019 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є одноосібною науковою працею, яка відображає авторський підхід до обґрунтування теоретико-методологічних засад та розробки практичних рекомендацій щодо забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави. Основні наукові положення висновки і результати, які є науковим здобутком автора та виносяться на захист, одержані автором особисто.

Апробація результатів дослідження. Основні напрацювання та положення проведених досліджень були апробовані на науково-практичних конференціях, зокрема міжнародних: «TECHNOLOGIES» Kielce, Poland. (Kielce, Польща, 2017 р.), «Економічна система країни в контексті міжнародного співробітництва: стан та перспективи розвитку» (м. Львів, 2019 р.), «Міжнародне науково-практичне співробітництво: принципи, механізми, ефективність» (м. Київ, 2019 р.), «Сучасні тенденції економічного зростання: стратегії, напрями та пріоритети» (м. Запоріжжя, 2019 р.), «Перспективи сталого розвитку економіки: національний та регіональний аспекти» (м. Дніпро, 2019 р.), «Бізнес, інновації та підприємництво: стан, аналіз тенденцій та науково-економічний розвиток» (м. Львові, 2019 р.), «Економіка, облік, фінанси та право в умовах глобалізації: тенденції та перспективи» (м. Полтава, 2019 р.), «Міжнародні, нормативні аспекти соціально-економічного розвитку» (м. Київ, 2019 р.), «Можливості, проблеми та перспективи забезпечення сталого розвитку економіки» (м. Ужгород, 2019 р.); *всеукраїнських*: «Економіка та сучасний менеджмент: теоретичні підходи та практичні аспекти розвитку» (м. Одеса, 2019 р.), «Перспективи розвитку нової економіки на державному та регіональному рівнях» (м. Запоріжжя, 2019 р.).

Публікації. Результати дослідження викладено у 35 самостійних наукових публікаціях загальним обсягом 36,06 д. а., із них: авторська монографія (20,55 д.а.), 1 публікація в колективній монографії (0,36 д.а.), 8 статей у наукових фахових виданнях України (4,67 д.а.), 14 статей у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз (8,59 д.а.), 11 публікацій в інших виданнях (1,89 д.а.).

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, анотації, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Дисертацію викладено на 484 сторінках, із них 408 сторінок основного тексту. Дисертація містить 65 таблиць, 39 рисунків та 11 додатків. Список використаних джерел налічує 278 найменувань на 27 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено наукову проблему, мету, об'єкт, предмет і завдання дослідження, методи

дослідження, висвітлено наукову новизну одержаних результатів, їх практичне значення та апробацію, особистий внесок автора.

У розділі 1 **«Теоретико-методологічні засади формування системи економічної безпеки держави»** досліджено теоретико-гносеологічні корені проблем економічної безпеки, систематизовано базисні рівні формування та визначено структуру економічної безпеки держави, її вимірні характеристики. Систематизовано результати наукових досліджень з проблем аналізування та забезпечення економічної безпеки на різних рівнях системної ієрархії управління.

У підрозділі 1.1 *«Теоретико-гносеологічні корені дослідження проблем економічної безпеки»* узагальнено понятійний апарат та сформовано сутнісні характеристики економічної безпеки.

Доведено, що гносеологія безпеки передбачає ряд методичних етапів на шляху пізнання цього поняття: по-перше, отримання системного знання безпосередньо про об'єкт; по-друге, усвідомлення факту реальної або потенційної загрози; по-третє, визначення елементів побудови захисту об'єкту безпеки; по-четверте, оцінювання масштабів реальної або потенційної небезпеки реалізації загрози. Розуміння міри реальної чи потенційної небезпеки для системи національного господарства дає можливість розташувати об'єкти безпеки в ієрархії рівнів забезпечення економічної безпеки. Це, своєю чергою, позначається на прийнятті управлінських рішень щодо стратегії і тактики захисту, забезпечення безпеки, формування концепції безпеки і відповідних заходів із її посилення. Таким чином, п'ятим етапом послідовності є формування концепції безпеки її об'єкта.

З'ясовано, що з гносеологічної точки зору категорія «безпека» проявляється через дослідження взаємозв'язків між розвитком об'єкта та його безпекою. Це пояснюється, в першу чергу, єдністю всіх процесів діяльності, поділ яких на окремі сфери, галузі і напрямки існує, проте має достатньо умовний характер. Вивчення стану і характеристик безпеки в діалектичній єдності з економічним розвитком її об'єкта створює умови поступального руху соціально-економічних систем. Зокрема, для сфери макроекономіки України актуальність питання економічної безпеки обумовлюється критичним погіршенням стану національної економіки, що одночасно є наслідком внутрішніх проблем економічного розвитку та впливу зовнішніх загроз, істотно підсилених світовими кризовими явищами.

У підрозділі 1.2 *«Базисні системи економічної безпеки держави»* розкрито концептуальні характеристики різнорівневих систем економічної безпеки. Досліджено системи економічної безпеки на макро-, мезо- та мікрорівні. Зазначено, що на макрорівні досліджується економічна безпека держави; мезорівні – економічна безпека функціонування регіонів, галузей і кластерів, що також має безпосередній вплив на формування економічної безпеки держави; мікрорівні – забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання. Мезорівень слугує найбільш перспективною площадкою для економічних перетворень, його особливістю є ефекти масштабу і синергії, накопичення економічного потенціалу, що сприяє загальному економічному зростанню. Доведено, що реалізація заходів із забезпечення економічної безпеки на мезорівні більш ефективна, ніж на макроекономічному рівні, оскільки має безпосередній вплив на відокремлений сектор, сегмент економіки, вид економічної діяльності та дозволяє фокусувати

зусилля на відповідних точках зростання, галузях з високим рівнем потенціалу розвитку, а не на економічному комплексі держави в цілому.

На макрорівні економічна безпека декомпонується на фінансову, інноваційну, енергетичну, макроекономічну, трудоворесурсну, технологічну, виробничу, інвестиційну, продовольчу, правову, демографічну, зовнішньоекономічну та регіональну складові. Економічна безпека регіонів узагальнено містить такі складові як безпека політико-правової, економічної, соціальної, управлінської та інформаційної сфер, а також сфери матеріальних ресурсів. Основними функціональними складовими економічної безпеки на мікрорівні є фінансова, інтелектуальна, кадрова, технологічна, правова, екологічна, інформаційна, силова, ринкова.

В сукупності на таких положеннях констатовано факт багаторівневості та ієрархічності системи економічної безпеки держави, наявності взаємозв'язків та взаємодії між елементами і складовими за рівнями цієї системи, функціональними складовими і показниками структури економічної безпеки. Все це в сукупності здійснює вплив та визначає стан функціонування системи економічної безпеки, формування державної політики забезпечення економічної безпеки.

У підрозділі 1.3 «Структура базисної системи економічної безпеки держави» досліджено поняття «система економічної безпеки», складові забезпечення економічної безпеки, їх прояви та взаємодію із суспільним та економічним життям.

Надання характеристики базисних систем економічної безпеки дало можливість виявити, що вони є сукупністю об'єктів (елементів) та зав'язків (методів та засобів) їх об'єднання з метою формування інтеграційних властивостей. Базисна система економічної безпеки ґрунтується на класичних складових. Структура базисної системи являє собою склад системо-утворюючих елементів та їх взаємодію. Ефективне управління функціонуванням базисної системи економічної безпеки держави має опиратися на характеристику таких концептів, як склад системи, її функції, цілі та завдання, кількісні та якісні характеристики підсистем економічної безпеки, що формують її структуру, координація складових системи та функціональних підсистем, визначення джерел та траєкторії їх руху і розвитку, механізми функціонування. Проведений аналіз дав можливість розглянути структуру базисної системи економічної безпеки держави як комплексу взаємопов'язаних та об'єднаних спільною метою підсистем, що мають певні функціональні властивості та внутрішню організацію, взаємозв'язки компонент, які її формують.

Формалізована елементна структура системи економічної безпеки держави включає безпосередньо методологічний базис, концепцію та стратегію економічної безпеки; суб'єктів та об'єктів безпеки; засоби, механізми та методи забезпечення економічної безпеки. Система економічної безпеки держави належить до складних ієрархічних систем, здатних забезпечити виконання низки функцій, які реалізуються її підсистемами: інноваційною, демографічною, фінансовою, технологічною, продовольчою, екологічною, соціальною, зовнішньоекономічною, енергетичною. Зазначені функціональні підсистеми, в свою чергу, містять ряд елементів, що є підсистемами нижчого рівня. Багаторівневості структури системи економічної безпеки та такі її властивості, як адаптивність, рівновага, стійкість, надійність,

здатність до саморозвитку та самоконтролю, зумовлюють можливість реалізації функцій забезпечення економічної безпеки держави.

У підрозділі 1.4 «Вимірні характеристики базисних систем економічної безпеки держави» ідентифіковано наявні методики та теоретико-методологічні підходи до дослідження і визначення базисних елементів економічної безпеки держави. Надано характеристику головних методів аналізування стану економічної безпеки: індикативного, методу динамічного аналізу, комплексного аналізу, барометру економічної кон'юнктури У. Пірсона, а також офіційної Методики розрахунку рівня економічної безпеки держави Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України.

Виявлено, що кількісні критерії економічної безпеки держави, її галузей та підприємств визначають стан економічної системи, вихід за межі якої призводить до стану економіки, який можна охарактеризувати як небезпечний, тобто такий, що загрожує національному суверенітету і національним інтересам держави. Розроблені критерії дозволяють оцінити національну економіку в контексті ключових процесів в системі її економічної безпеки. Різноманіття поглядів, а також все ще відсутність єдино визнаного підходу до аналізування параметрів і показників економічної безпеки знижують ефективність оцінювання стану безпеки, свідчать про необхідність подальшого удосконалення методики оцінювання, зокрема на галузевому рівні, а також в частині впливу стану економічної безпеки галузей на параметри системи економічної безпеки держави.

У розділі 2 «**Методологічні основи аналізу економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави**» досліджено сутність та еволюцію поняття, визначено детермінанти та систематизовано внутрішню структуру економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави.

У підрозділі 2.1 «*Економічна безпека галузей промисловості як поняття теорії економічної безпеки держави*» проаналізовано теоретичні та методологічні засади поняття та принципів формування економічної безпеки галузі промисловості. На основі комплексного і системного вивчення та поєднання провідних наукових підходів та методів сформовано науково-методологічний базис забезпечення економічної безпеки галузі, структурна схема якого наведена на рис. 1.

Опрацювання категорійно-понятійного апарату економічної безпеки галузі промисловості та концептуально-методологічних засад її розбудови й забезпечення уможливило формулювання поняття економічної безпеки галузі промисловості як комплексу умов та стану, за якого відбувається економічний розвиток, зміцнення конкурентоспроможності і забезпечення реалізації економічних інтересів галузі як сукупності її суб'єктів – виробників промислової продукції в процесі її виробництва та реалізації на внутрішньому і зовнішньому ринках в умовах посилення загроз, пов'язаних із інтеграцією та глобалізацією.

Метою забезпечення економічної безпеки галузей промисловості є створення комплексу умов, за яких відбувається реалізація економічних інтересів держави відносно функціонування та розвитку конкретної галузі промисловості. Основними завданнями з забезпечення економічної безпеки галузей промисловості є: недопущення зовнішніх і внутрішніх загроз; створення умов для їх стабільного й

ефективного розвитку і нарощування факторів конкурентоспроможності; формування раціональної галузевої структури, просторово-територіального розвитку; реалізація системи економічних інтересів розвитку національної економіки, територій, промислових підприємств та суспільства.

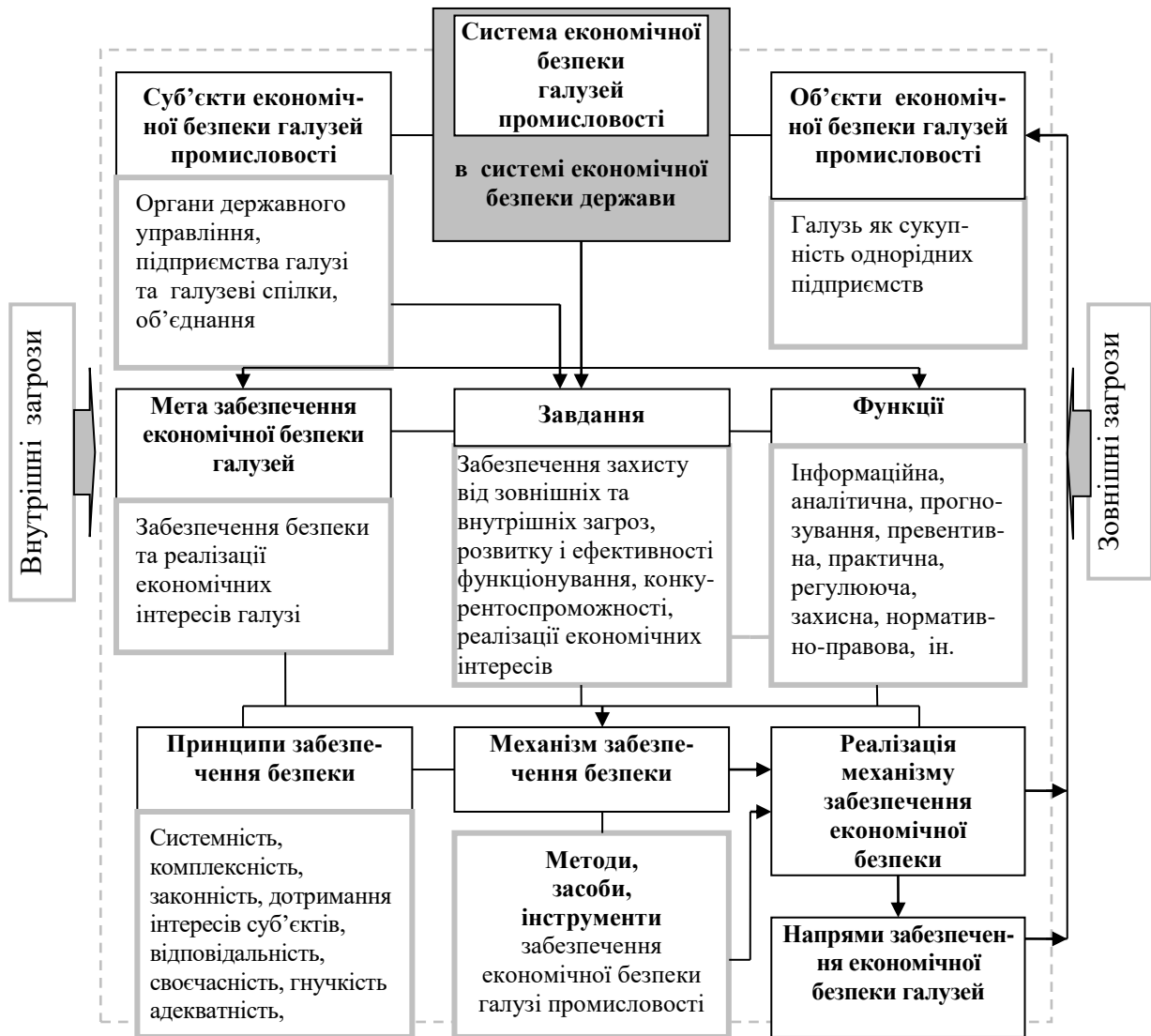

Рис. 1. Система економічної безпеки галузей промисловості

Джерело: авторська розробка.

Конкретизовано суб'єктів та об'єктів, систематизовано основні функції забезпечення економічної безпеки галузі промисловості (інформаційну, аналітичну, прогнозування, превентивну, практичну, регулюючу, захисну, нормативно-правову, організаційну та функцію контролю).

Визначені базові принципи забезпечення економічної безпеки галузі промисловості, зокрема системності, комплексності, законності, дотримання інтересів суб'єктів, відповідальності, своєчасності, гнучкості, адекватності, достатності, обґрунтованості.

Описано механізм забезпечення економічної безпеки галузі промисловості як єдність методів, інструментів та заходів. Механізм управління на цьому рівні об'єктивно має власну специфіку та особливості (в порівнянні із забезпеченням

економічної безпеки на мікро- чи макроекономічному рівнях). Через це є необхідним виокремлення і формування наукових базових засад аналізу, починаючи від концептуального рівня та методів аналізування і оцінювання економічної безпеки галузі, та завершуючи адаптацією вже наявних наукових підходів, їх застосуванням для розробки моделі забезпечення економічної безпеки галузі, механізму її впровадження і, відповідно, методів, заходів та засобів забезпечення безпеки.

Принциповим положенням формування науково-методологічного базису забезпечення економічної безпеки галузей промисловості визначено комплексність, яка полягає в органічному поєднанні наукових методів аналізування проблем економічної безпеки та їх системному застосуванні відповідно до поставленої мети і завдань. Оскільки вибір і застосування методів наукового пізнання визначає результат дослідження, доведено, що комплексне та системне впровадження визначених методів максимально повно відповідає меті дослідження – розробленні теоретико-методологічних засад та науково-практичних підходів до забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави.

Алгоритм формування науково-методологічного базису забезпечення економічної безпеки галузей включає в себе: (а) узагальнення концептуальних засад управління безпекою; (б) визначення дестабілізуючих економічну безпеку факторів; (в) формування методологічного базису аналізування і оцінювання економічної безпеки; (г) обґрунтування методологічних підходів до забезпечення економічної безпеки галузі; (д) розробку та планування напрямів забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави.

Сформований автором науково-методологічний базис забезпечення економічної безпеки галузей промисловості складається з трьох блоків: (1) фундаментальна загальнонаукова методологія, що визначається загальними принципами наукового пізнання; (2) методологія економічної безпеки галузі, що визначає принципи та методологічні підходи, які є основою дослідження економічної безпеки галузей як окремого предмету наукових досліджень; (3) система методів й інструментів, що застосовуються в дослідженні економічної безпеки галузей з адаптацією методів і застосуванням конкретних методик на концептуальному та емпіричному рівнях дослідження для вирішення поставлених завдань забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави (рис. 2).

Першим блоком у формуванні науково-методологічного базису є дослідження науково-теоретичних (концептуальних) засад економічної безпеки галузей промисловості із застосуванням логічно-діалектичних методів і аналізу інформації як основи інформаційно-аналітичного забезпечення управління. Методологія забезпечення економічної безпеки галузей використовує комплекс методів, що дає можливість здійснення якісного та кількісного аналізу значного об'єму інформації та показників.

Другим блоком дослідження є застосування наукових підходів до аналізування та оцінювання рівня економічної безпеки. Для відбору показників стану економічної безпеки за основними функціональними блоками в дисертації запропоновано використання індикаторного, ресурсно-функціонального, кількісного та якісного

підходів, методів SWOT-аналізу, засобів економічного моделювання та моделі п'яти сил М. Портера.

Рис. 2. Науково-методологічний базис забезпечення економічної безпеки галузей промисловості

Джерело: розроблено автором.

Третім блоком науково-методологічного базису є обґрунтування наукових підходів до забезпечення економічної безпеки галузей промисловості та методичне й практичне застосування адаптованих способів і методів, що застосовуються при формуванні системи забезпечення, стратегічному плануванні напрямків та розбудові механізму забезпечення економічної безпеки галузей. При формуванні механізму забезпечення економічної безпеки галузей, враховуючи широке коло методів, заходів та засобів у відповідності до завдань із реалізації стратегічних напрямків забезпечення економічної безпеки, застосовується сукупність підходів – процесного, адміністративного, маркетингового, поведінкового і відтворювального.

У підрозділі 2.2 «Детермінанти економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави» досліджено вплив внутрішніх та зовнішніх факторів на стан конкурентоспроможності та економічної безпеки галузей промисловості, ідентифіковані головні детермінанти їх економічної безпеки в системі економічної безпеки держави, а саме – ресурсні, виробничі, ринкові та зовнішньоекономічні.

Економічна ефективність галузі є як свідченням, так і проявом її конкурентоспроможності, яка, своєю чергою, формується під впливом значної кількості факторів. Але розвиток, стабільність, ефективність функціонування це також і ознаки економічної безпеки, що дозволяє стверджувати про тісні зв'язки і взаємовпливи питань конкурентоспроможності та економічної безпеки галузі. Таким чином, фактори-детермінанти конкурентоспроможності здійснюють вплив на економічну безпеку галузі промисловості та в достатньо суттєвій мірі формують її (рис. 3).

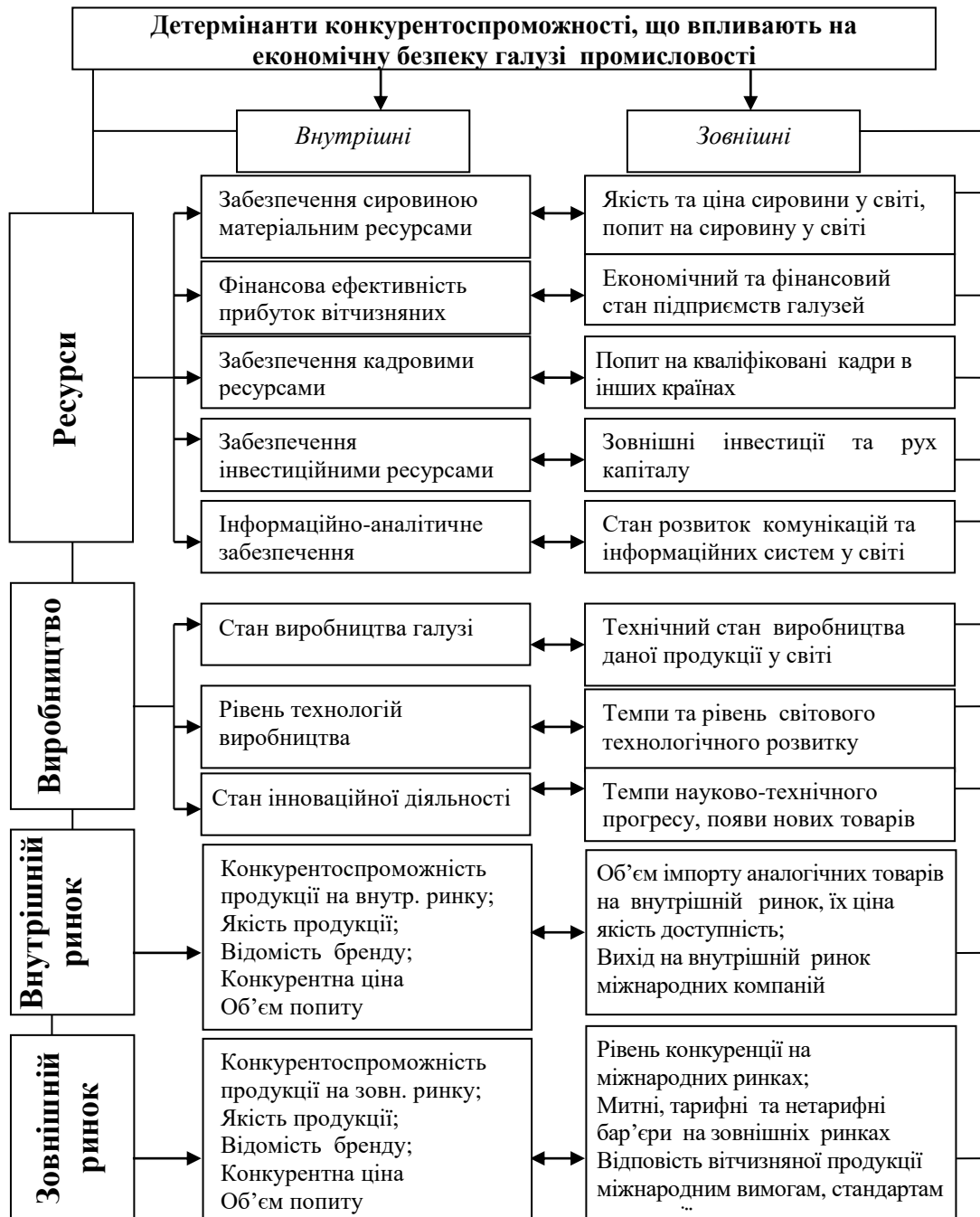

Рис. 3. Детермінанти конкурентоспроможності, що впливають на економічну безпеку галузі промисловості

Джерело: авторська розробка

Зазначені питання набувають все більшої ваги та актуальності в умовах глобалізації, адже інтеграція галузі у зовнішнє середовище надає їй переваги та

більші можливості у випадку, якщо вона економічно убезпечена в цілому, а також ґрунтується на належній конкурентоспроможності суб'єктів-підприємств галузі та їх продукції. В роботі виявлено та розкрито детермінанти, які, впливаючи на конкурентоспроможність галузі та її забезпеченість ресурсами, оптимізують її параметри її економічної безпеки.

Ресурсні детермінанти визначають рівень забезпеченості галузі та її суб'єктів сировинними, матеріальними, фінансовими, кадровими, інвестиційними, інформаційними ресурсами, необхідними для ефективного функціонування та подальшого розвитку і експансії.

Виробничі детермінанти характеризують стан та ефективність використання виробничих потужностей галузей промисловості, що безпосередньо позначається на обсягах виробництва та збуту, якості, технологічності промислової продукції, її рентабельності.

Детермінанти, що характеризують ринкові позиції та конкурентоспроможність продукції галузей промисловості, характеризуються такими показниками, як конкурентоспроможність продукту, його якість, відомість бренду, рівень цін, обсяги попиту, конкурентоспроможність імпорту аналогічних товарів на внутрішній ринок, структурні параметри перерозподілу ринку.

Детермінанти зовнішньоекономічного впливу визначають здатність та конкурентоспроможність продукції галузей промисловості при її реалізації на зовнішніх ринках і визначаються такими додатковими показниками, як складність сертифікації, відповідність продукції міжнародним вимогам та стандартам, наявність митних тарифних і нетарифних бар'єрів, ін.

Сформовані групи детермінант визначають вплив на економічну безпеку галузей промисловості, факторів ресурсної, виробничої, ринкової та зовнішньоекономічної компонент конкурентоспроможності. Фактори – детермінанти формують агрегований індекс конкурентоспроможності (формула 1):

$$I_{KDET} = \sum \alpha_{ij} \times I_d, \quad (1)$$

де I_{KDET} – агрегований індекс конкурентоспроможності;

I_d – показники значень окремих детермінант конкурентоспроможності;

α_{ij} – коефіцієнти ваги показників у інтегрованій сукупності.

Агрегований вид сукупності детермінант дає можливість аналізування та оцінювання впливу факторів-детермінант на стан конкурентоспроможності галузі промисловості та на її економічну безпеку, може бути застосованим для аналізу економічної безпеки на засадах конкурентоспроможності за окремими детермінантними, їх групами та розрахунку інтегрального індексу конкурентоспроможності всієї сукупності.

У підрозділі 2.3 «Внутрішня структура економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави» розкрито внутрішню структуру економічної безпеки галузі та систематизовано її основні складові – фінансову, виробничо-технологічну, інноваційну, інформаційну, енергетичну, кадрову, інвестиційну, ринкову, експортну та імпортну.

Базовими елементами в структурі складових економічної безпеки галузі є ті, що пов'язані з її забезпеченням сировинними, матеріальними, фінансовими,

кадровими, енергетичними та інформаційними ресурсами, станом і рівнем впровадження інновацій, інноваційної продукції, кадрового забезпечення, рівнем технологій, техніко-технологічної бази виробництва, організацією виробничо-технологічного процесу, сертифікацією і відповідністю продукції міжнародним стандартам та іншими аспектами, які, власне, визначають функціонування галузей промисловості.

Специфічними елементами в структурі складових економічної безпеки галузей промисловості є параметри, характерні для високотехнологічних галузей промисловості, які визначають їх конкурентоспроможність і також слугують умовами гарантування безпеки. Такими розглядаються: імпортозалежність галузі (частка імпортової сировини, матеріалів в структурі ресурсів, можливість диверсифікації постачальників імпортованих ресурсів, наявність технологічної можливості заміни імпорту); висока технологічність виробництва (рівень технологічності виробничих потужностей, рівень автоматизації виробничих процесів, відповідність технології виробництва сучасному рівню, наукоємність виробництва, сертифікація продукції за міжнародними стандартами); висока частка доданої вартості (частка інноваційної, технологічної складових в собівартості продукції, частка додаткової вартості); висока конкуренція та незначні обсяги внутрішнього ринку (рівень внутрішньої ринкової конкуренції, присутність на внутрішньому ринку аналогів імпортованого виробництва, рентабельність реалізації продукції на внутрішньому ринку); експортна орієнтованість (обсяги експорту продукції, частка високотехнологічної продукції в структурі експорту, динаміка зростання експорту продукції, рентабельність експорту продукції).

Результати дослідження засвідчили, що економічна безпека галузі промисловості є комплексним багатокомпонентним поняттям. Загальний її рівень визначається комплексом складових та окремих базових і специфічних показників, що поєднані між собою, взаємодіють та здійснюють вплив на процеси виробництва і функціонування підприємств та галузей промисловості загалом (рис. 4).

Систематизація складових та елементів в рамках системно-структурного підходу дає можливість здійснювати комплексний аналіз та оцінювання економічної безпеки галузей промисловості, формувати відповідні моделі і проводити подальші емпіричні дослідження зі застосуванням кількісних та якісних методів аналізу. Уведення до аналізування таких складових та їх елементне поєднання дає можливість визначати параметри та вектори забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави.

У розділі 3 «**Діагностика стану галузей промисловості як об'єктів економічної безпеки держави**» досліджено галузеву структуру промисловості України, її масштаби, динаміку розвитку, ризики та загрози економічній безпеці галузей промисловості, здійснено етіологічну і симптоматичну діагностику стану економічної безпеки галузей промисловості України.

У підрозділі 3.1 «*Галузева структура промисловості України: масштаби та динаміка розвитку*» досліджено обсяги діяльності та структурні характеристики функціонування і розвитку галузей промисловості національної економіки.

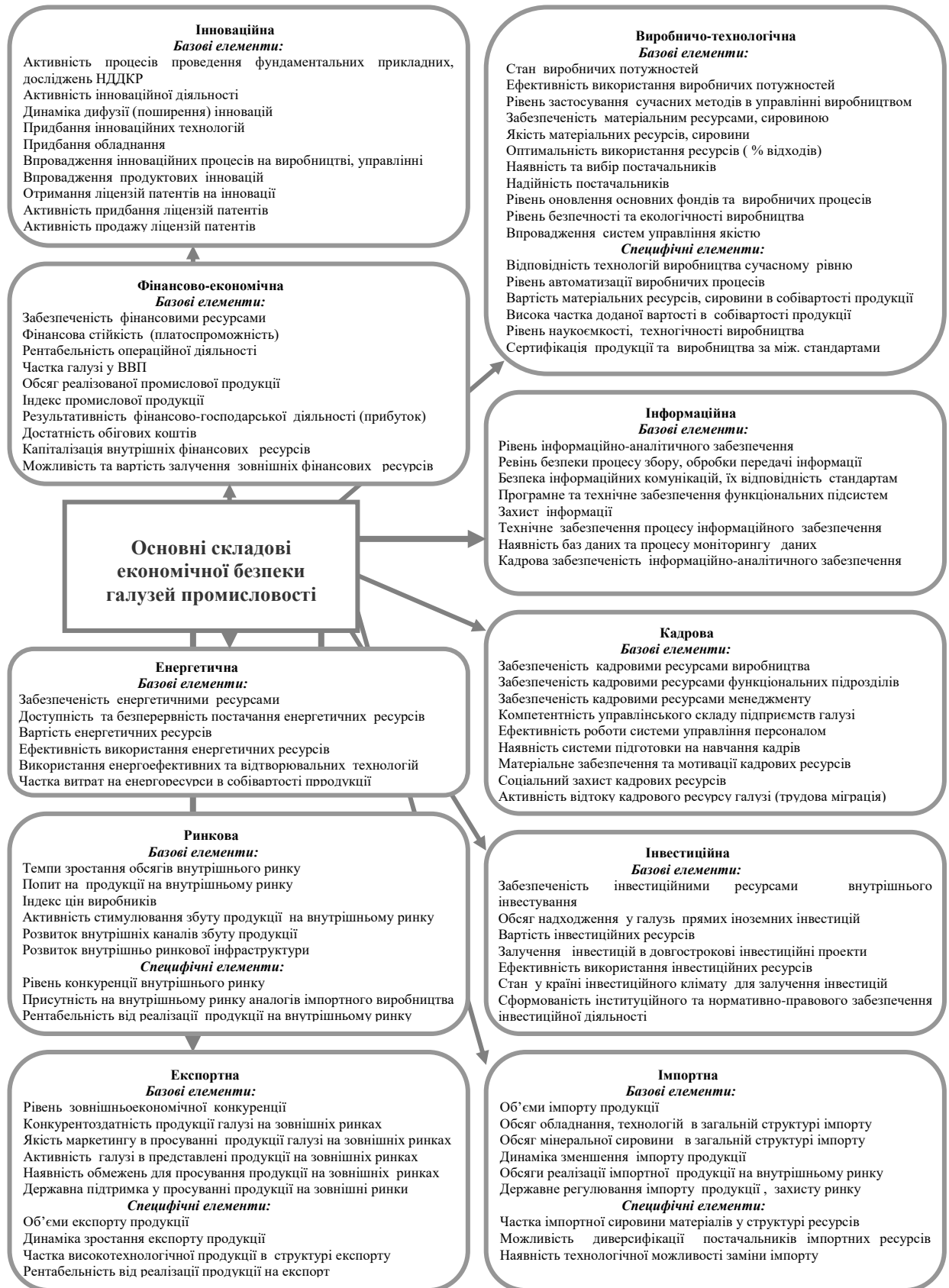

Рис.4. Внутрішня структура економічної безпеки галузі, її базові та специфічні елементи.

Джерело: авторська розробка

Показано, що промисловість є провідною структурною ланкою та елементом національної економіки (табл. 1).

Таблиця 1

Секторальна структура (за часткою у ВВП) економіки України
у 2010-2011 та 2017-2018 рр., %

Сектори національної економіки	2010-2011 рр.	2017-2018 рр.	зміна частки, в.п.
Сільське, лісове та рибне господарство	7,53	12,09	+4,56
Добувна промисловість та розроблення кар'єрів	4,62	4,68	+0,06
Переробна промисловість	31,25	26,91	-4,34
Будівництво	5,28	4,43	-0,85
Оптова та роздрібна торгівля, ремонт транспортних засобів	11,40	11,90	+0,50
Транспорт, складське господарство, поштова діяльність	6,53	6,31	-0,22
Інформація та телекомунікації	2,68	3,37	+0,69
Фінансова та страхова діяльність	3,89	1,99	-1,91

Джерело: сформовано автором за даними Державної служби статистики України

Так, вагомий внесок в створення ВВП країни вносить переробна промисловість, частка якої у 2017-2018 рр. складала 26,91 %, що свідчить про її виступ основою економіки. Але порівняно з 2010-2011 рр. знизилася на 4,34 в.п. Частка сільського господарства за цей же період, навпаки, зросла на 4,56 в.п., що є результатом деіндустріальних змін.

З метою надання більш якісної оцінки функціонування галузей промисловості в системі економічної безпеки держави на основі узагальнення наукових праць, присвячених теорії галузі і галузевого розвитку, обґрунтовано трактування поняття «галузь» у широкому концепті та як виду економічної діяльності. Відповідно до чинного законодавства та статистичних класифікацій, термін «галузь» визначено як сукупність усіх виробничих одиниць, які здійснюють переважно однакові чи подібні види економічної діяльності. Підприємства групуються у галузі за певними видами продукції, що вони випускають чи схожістю технологічного процесу. Відповідно до цього, галуззю є сукупність організацій, підприємств, інших суб'єктів господарювання, що схожі за певними спільними функціями, виробничими та не виробничими ознаками: однотипністю продукції, технології її виробництва, подібністю матеріалів, сировини, напрямів задоволення потреб споживачів.

Структура національної економіки кожної країни світу має власну промислову спеціалізацію, що визначає стратегічні позиції її конкурентоспроможності на світовому та регіональному ринках. Галузі промисловості в сучасних глобально-економічних умовах є ключовими елементами економічної системи країни, що визначають рівень її соціально-економічного розвитку, місце в міжнародному поділі праці і рівень конкурентоспроможності валового національного продукту на внутрішньому й міжнародному ринках.

З огляду на це негативно, що в структурі промислового виробництва України зберігається домінування низько технологічних галузей (рис. 5). При цьому, їх частка за період 2010-2018 рр. зросла: харчової промисловості із 18,1 % до 20,0 %, деревообробної промисловості із 2,6 % до 3,2 %, легкої промисловості із 0,8 % до 1,0 %. Частка середньо технологічних галузей, навпаки, зменшилася: із 7,0 % до 3,9 % у нафто переробленні, із 18,8 % до 15,6 % у металургійному виробництві.

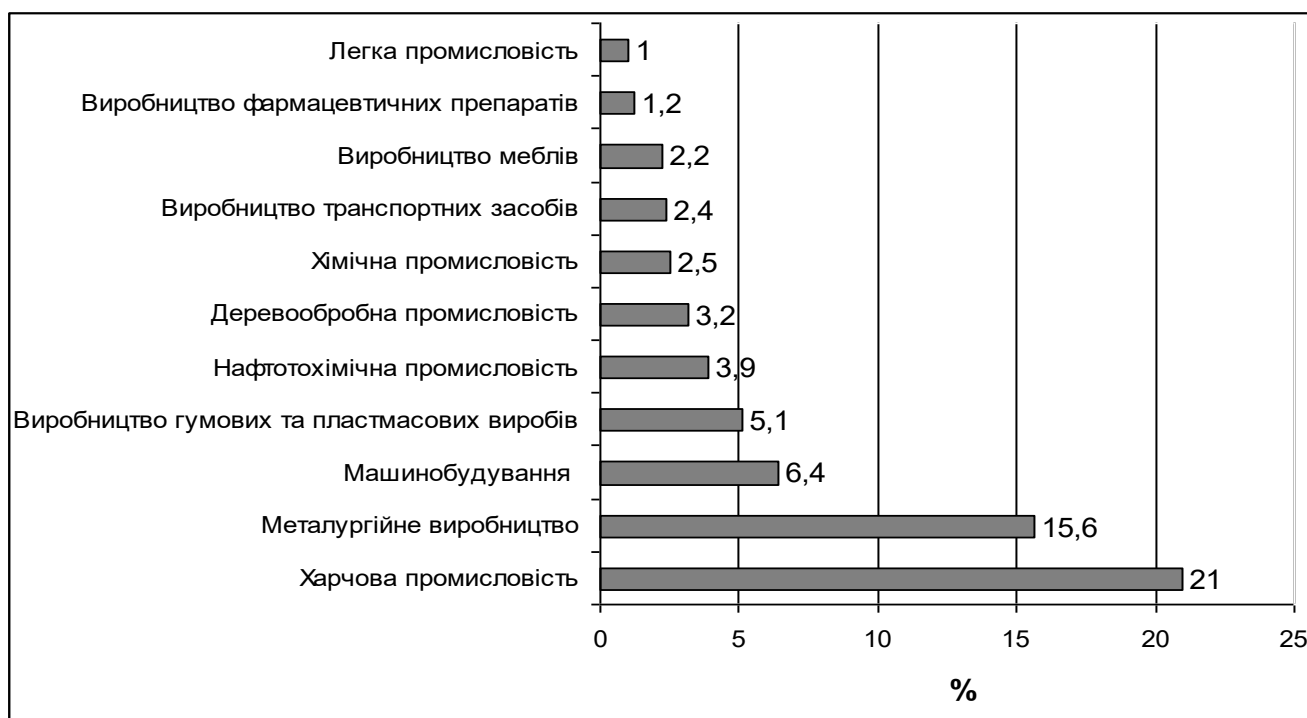

Рис. 5. Частки галузей в структурі переробної промисловості України у 2017-2018 рр., %.

Джерело: сформовано автором за даними Державної служби статистики України

Найбільш деструктивні зміни відбулися у високотехнологічних галузях промисловості, таких як машинобудування (спад з 9,3 % до 6,4 %, в тому числі транспортних засобів – із 4,2 % до 2,5 %) та хімічна промисловість – з 3,35 % до 2,5 %. Загалом динаміка змін в структурі промислового виробництва відображає системне зменшення частки переробної промисловості – із 67,2 % у 2010 р. до 62,1 % у 2018 р. і, натомість, зростання частки добувної промисловості – з 10,0 % до 12,4 %, що є наслідком процесів деіндустріалізації промисловості, втрати вітчизняною промисловістю конкурентних позицій на зовнішніх ринках та переорієнтування зі сфери високотехнологічного виробництва з високою часткою доданої вартості на користь сировини та продукції з низьким рівнем технологічності і доданої вартості. Це однозначно негативно позначається на стійкості системи економічної безпеки України.

У підрозділі 3.2 «Ризики та загрози економічній безпеці галузей промисловості» виявлено й систематизовано основні загрози економічній безпеці функціонування та розвитку вітчизняної промисловості. Це, зокрема наявність деіндустріальних процесів та загроз руйнування промислового й технологічного потенціалу країни; сповільнення та значне падіння динаміки промислового виробництва; деструктивні зміни у структурі національної економіки; критичний рівень використання виробничого потенціалу галузей промисловості та їх технологічних баз; відсутність системного оновлення основних засобів, що знижує рівень техніко-технологічного і виробничого потенціалу країни та її економіки; низький рівень інноваційної активності та звуження інноваційно-технологічного потенціалу галузей промисловості; інертність у впровадженні інноваційних процесів, поглиблення техніко-технологічного відставання вітчизняної продукції від світових аналогів;

критично низький рівень рентабельності операційної діяльності в галузях промисловості; низький рівень залучення капітальних інвестицій та відсутність дієвих механізмів мотивації інвестування (особливо зовнішнього) в розвиток галузей; зниження прямих іноземних інвестицій в економіку країни та галузі промисловості; скорочення обсягів експортних та імпортних операцій; загрози втрати країною значної частини трудових ресурсів, неефективне використання і розподіл трудових ресурсів, ін. (табл. 2).

Таблиця 2

Загрози економічній безпеці галузей промисловості в системі економічної безпеки держави

Загрози економічній безпеці галузей промисловості	Показники економічного розвитку і конкурентоспроможності галузей промисловості	Складові економічної безпеки
Наявність деструктивних процесів структурного розвитку та руйнування промислового і технологічного потенціалу	Галузева структура виробництва	Макроекономічна
Сповільнення та значне падіння динаміки промислового виробництва	Індекси промислової продукції	Макроекономічна
Деструктивні зміни у структурі національної економіки	Структура ВДВ у ВВП	Макроекономічна
Критичний рівень використання виробничого потенціалу галузей промисловості, їх технологічних баз	Рівень зносу основних засобів за галузями та ВЕД	Виробнича
Відсутність системного оновлення рівня техніко-технологічного виробничого потенціалу	Рівень техніко-технологічного оновлення виробничих потужностей	Техніко-технологічна
Низький рівень інноваційної активності	Інноваційна активність промислових підприємств	Інноваційна
Згорання промислово-інноваційної активності та падіння інноваційно-промислового потенціалу	Обсяги та частка реалізованої інноваційної продукції	Інноваційна
Інертність у впровадженні інноваційних процесів, поглиблення техніко-технологічного відставання	Кількість впроваджених нових технологічних процесів	Інноваційна
Відсутність інноваційної активності вітчизняних галузей, падіння конкурентоспроможності продукції	Кількість впроваджених інноваційних видів продукції.	Інноваційна
Критично низький рівень рентабельності операційної діяльності в галузях промисловості	Рентабельність операційної діяльності за галузями національної економіки	Фінансова
Низький рівень залучення капітальних інвестицій та відсутність дієвих механізмів нарощування інвестування	Обсяги залучення капітальних інвестицій.	Інвестиційна
Зменшення обсягів прямих іноземних інвестицій в економіку країни та галузі її промисловості	Обсяги та рівень прямих інвестицій в акціонерний капітал	Інвестиційна
Скорочення обсягів експортних операцій	Обсяги експорту товарів та послуг	Експортна
Скорочення обсягів імпортних операцій	Обсяги імпорту товарів та послуг	Імпортна
Втрата промислового потенціалу країни	Товарна структура зовнішньої торгівлі	Зовнішнь-економічна
Втрата країною значної частини трудових ресурсів	Забезпечення галузей необхідними обсягами трудових ресурсів	Демографічна, кадрова
Неефективно використання та розподілу трудових ресурсів	Розподіл трудових ресурсів в межах галузей	Демографічна, кадрова

Джерело: розроблено автором

На основі даних щодо показників стану й динаміки розвитку галузей промисловості України виявлено зв'язки між загрозами економічній безпеці та

економічним розвитком галузей промисловості, встановлено вплив останніх на функціональні складові економічної безпеки галузей промисловості. Обґрунтовано причинно-наслідкові зв'язки між дією загроз, рівнем та станом економічної безпеки галузей промисловості, що дозволило сформувати функціональну структуру стану їх економічної безпеки.

У підрозділі 3.3 «Етіологічна та симптоматична діагностика стану економічної безпеки галузей промисловості» із застосуванням інструментів етіологічної і симптоматичної діагностики здійснено аналіз економічної безпеки базових галузей економіки України. Комплексне застосування симптоматичної та етіологічної діагностики дозволило виявити причинно-наслідкові зв'язки між показниками економічної діяльності, економічного, інноваційного, інвестиційного розвитку та конкурентоспроможності, темпами економічного розвитку національної економіки.

У структурі національної економіки країни індустриальні сектори представлені добувною та переробною промисловістю. Значення індексів виробництва промислової продукції вказують на те, що з 2011 р. відбувається щорічне зниження динаміки виробництва. Найбільший спад мав місце у 2015 р. (на 12,5 %).

Показники індексу цін продукції промислового виробництва із 2013 р., навпаки, зростали (до 36 % до попереднього року у 2015 р. та до 20,5 % та 26,5 % у 2016 і 2017 рр.). Але наслідком зростання цін стало зниження конкурентоспроможності вітчизняної продукції промисловості та доходності її виробництва і реалізації. Так, показник рентабельності операційної діяльності у переробній промисловості у 2014 р. знизився до 1,66 %, а у 2015 р. – до 0,9 %, у 2018 р. залишався на критично низькому рівні – 6,6 %, що не забезпечує ефективного економічного відтворення та не залишає фінансових ресурсів для їх спрямування на інноваційний розвиток, техніко-технологічну модернізацію, оновлення виробничих потужностей, знос яких нині суттєвий (станом на 2016 р. рівень зносу основних засобів у вітчизняній переробній промисловості склав 76,4 %, що є загрозою техніко-технологічній та виробничій безпеці). Недостатніми є й капітальні інвестиції, частка яких у галузі переробної промисловості складає 30-39 % від загального обсягу капітальних інвестицій спрямованих в економіку країни.

Досліджено та визначено вплив на економічну безпеку галузей промисловості України таких загроз, як фінансово-економічні, техніко-технологічні, інноваційні, інвестиційні, ринкові, енергетичні, інформаційні, кадрові (демографічні), експортні та імпорتنі. Проаналізовано рівень їх впливу на економічну безпеку добувної та переробної промисловості, а також таких галузей переробної промисловості, як харчова, легка, деревообробна, нафтохімічна, хімічна, металургія та галузі машинобудування за критеріями: слабкий, середній, значний та критичний.

Результати аналізу засвідчили: (а) низький рівень економічної безпеки; (б) відсутність динаміки розвитку, значний вплив загроз макроекономічної та експортно-імпоротної компонент безпеки; (в) критично небезпечний стан техніко-технологічної та інноваційної складових безпеки; (г) відсутність необхідних для розвитку обсягів капітальних та прямих інвестицій й зростання загроз інвестиційної безпеки; (д) небезпечний стан фінансової безпеки через критично низький рівень рентабельності при значному зростанні цін промислової продукції і зниженні її

конкурентоспроможності, падінні обсягів реалізації і споживання. Всі ці фактори обумовлюють не тільки зниження стану економічної безпеки галузей вітчизняної промисловості під час інтеграції на зовнішні ринки, але й загрози втрати економічних позицій і потенціалу на внутрішньому ринку країни.

У розділі 4 «Оцінка рівня економічної безпеки галузей промисловості України» досліджено міжнародні позиції галузей промисловості держави відносно економічного розвитку і конкурентоспроможності, визначено характеристики їх економічної захищеності, здійснено кількісно-якісний вимір економічної безпеки нафтохімічної галузі промисловості України.

У підрозділі 4.1 «Міжнародні позиції України в оціночних параметрах економічного розвитку» проаналізовано стан та особливості економічного розвитку України, її міжнародні позиції, конкурентоспроможність на зовнішніх ринках.

Метою проведеного аналізу було виявлення та дослідження індексів, показників конкурентоспроможності країни за міжнародними рейтингами, позиції яких відображають стан функціонування економіки, її конкурентоспроможності та техніко-технологічного розвитку промисловості, впровадження інновацій, стабільності економічної системи як передумов економічної безпеки держави.

У роботі наведені результати аналізування місця України за складовими індексу глобальної конкурентоспроможності, зокрема таких, як розвиток інституцій, інфраструктури, макроекономічне середовище, охорона здоров'я та початкова освіта, вища освіта та професійна підготовка, ефективність ринку товарів та ринку праці, розвиток фінансового ринку, технологічна готовність бізнесу до інноваційних змін, обсяги ринку, відповідність бізнесу сучасним вимогам, створення та впровадження інновацій.

Встановлено, що Україна за глобальним індексом конкурентоспроможності у 2017-2018 рр. покращила свої позиції за показниками розвитку інститутів, стану макроекономічного середовища, ефективністю товарного ринку, розвитку фінансового ринку та технологічної готовності піднявшись у рейтингу із 102 у 2016-2017 рр. до 96 позиції у 2017-2018 рр. за загальним індексом основних вимог (табл. 3). Разом з тим, відзначається погіршення стану інфраструктури, вищої освіти та професійної підготовки, ефективності ринку праці; із 52 місця у 2016-2017 рр. до 61 позиції у 2017-2018 рр. знизився рейтинг країни за індексами інноваційного розвитку.

За даними аналізування та оцінками інших провідних міжнародних рейтингів економічного розвитку, Україна займала наступні позиції: за Глобальним індексом інновацій – 50 позицію із 127 країн світу піднявшись у рейтингу порівняно із 2016 р. на 6 позицій; за Індексом глобалізації у 2016 р. – 45 позицію із 207 країн світу додавши у рейтингу 3 пункти; за Індексом економічної свободи у 2017 р. – 150 сходинку із 180 країн світу додавши у рейтингу порівняно із 2016 р. 16 позицій; за Індексом легкості ведення бізнесу у 2017 р. – 76 позицію з 190 країн світу, додавши у рейтингу 4 позиції; за Індексом процвітання у 2017 р. – 112 позицію із 149 країн світу; за Рейтингом податкового навантаження у 2017 р. – 43 позицію із 189 країн світу додавши у рейтингу 41 позицію.

Аналіз індексів в оціночних параметрах економічного розвитку виявив: низьку конкурентоспроможність економіки країни, відсутність сприятливого

інвестиційного клімату, проблеми із реформуванням реального сектору економіки, значний рівень корупції та тіньової економіки. У сукупності ці системні чинники формують значні загрози подальшого ефективного та безпечного економічного розвитку як країни, так і її структуроутворюючих галузей.

Таблиця 3

Місця України за Індексом глобальної конкурентоспроможності ВЕФ

Складові індексу ГІК	Місця у рейтингу			Зміни в рейтингу	
	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2017-2018 / 2015 -2016 рр.	2017-2018 / 2016 -2017рр.
Основні вимоги	101	102	96	+7	+3
Інституції	130	129	118	+12	+9
Інфраструктура	69	75	78	-9	-3
Макроекономічне середовище	134	128	121	+13	+7
Охорона здоров'я та початкова освіта	45	54	53	-8	+1
Підсилювачі продуктивності	65	74	70	-5	+4
Вища освіта та професійна підготовка	34	33	35	-1	-2
Ефективність ринку товарів	106	108	101	+5	+7
Ефективність ринку праці	56	73	86	-30	-13
Розвиток фінансового ринку	121	130	120	+1	+10
Технологічна готовність	86	85	81	+5	+4
Розмір ринку	45	47	47	-2	-
Інновації та фактори вдосконалення	72	73	77	-5	-4
Відповідність бізнесу сучасним вимогам	91	98	90	+1	+8
інновації	54	52	61	-7	-9
Загальний індекс	79	85	81	-5	+4

Джерело: сформовано автором на основі даних Всесвітнього економічного форуму

Результати проведеного аналізу позицій України у провідних світових економічних рейтингах є вихідними фактологічними умовами для здійснення моделювання, аналізу та оцінювання подальшого потенціалу економічної захищеності галузей промисловості на засадах конкурентоспроможності.

У підрозділі 4.2 «Оціночні характеристики економічної захищеності галузей промисловості» подано розроблену автором модель оцінювання економічної безпеки галузей промисловості. Модель та подальша її апробація здійснені на базі підходів: комплексного при формуванні функціонально-компонентних блоків показників; якісного при проведенні експертного оцінювання; нормативного при визначенні оптимальних значень показників-індикаторів економічної безпеки; кількісного при формуванні методологічного інструментарію оцінювання.

В основу визначення інтегрального індексу економічної безпеки галузі промисловості закладено комбінування кількісних та якісних методів дослідження, а саме: (а) анкетування; (б) експертної (якісної) оцінки показників із визначенням рівня показників індикаторів, фактичного рівня показників за складовими економічної безпеки; (в) кількісної оцінки рівня економічної безпеки за базовими компонентами економічної безпеки (рис. 6).

Комплексна модель оцінювання включає агреговану сукупність детермінант та елементів конкурентоспроможності (склад яких визначений та наведений у підрозділі 2.3). До показників економічної безпеки галузей промисловості включені як базові показники, притаманні усім галузям промисловості, так і специфічні показники, більш характерні для високотехнологічних галузей промисловості.

За розробленою автором моделлю до базових компонент віднесено ресурсну (R), виробничу (VTN), ринкову (VE) та зовнішньоекономічну (SE) складові безпеки.

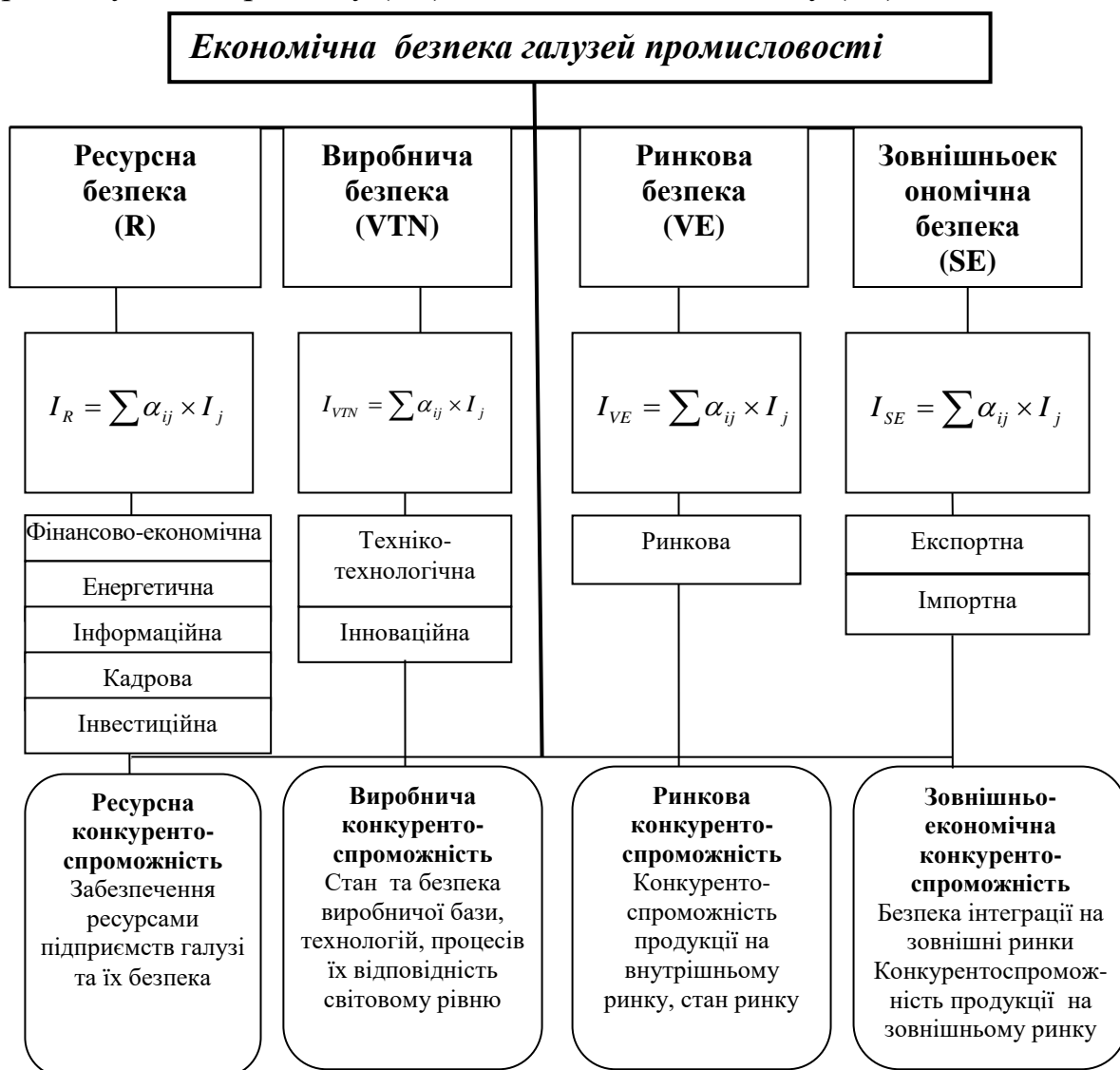

Рис. 6. Комплексна модель оцінювання економічної безпеки галузей промисловості на засадах конкурентоспроможності

Джерело: розроблено автором.

Виробнича складова включає характеристики виробничо-технологічної та інноваційної діяльності в рамках економічної безпеки галузі промисловості. Складові ресурсної безпеки визначають рівень та безпеку забезпечення фінансово-господарської діяльності підприємств галузі всіма видами необхідних для їх функціонування ресурсів (фінансових, інформаційних, кадрових, енергетичних та інвестиційних). Ринкова складова безпеки характеризує рівень економічної безпеки внутрішнього ринкового середовища галузі промисловості, стан ринку, конкурентоспроможність галузі, характер і рівень внутрішньої ринкової конкуренції, об'єм внутрішнього ринку, його динаміку, основні ринкові сегменти, динаміку зміни внутрішнього ринку та попиту на продукцію підприємств галузі на внутрішньому ринку. Зовнішньоекономічна складова включає параметри експортної та імпортової безпеки і визначає стан економічної безпеки галузі промисловості при виході на зовнішні ринки.

Розрахунок моделі та побудова на її основі системи моніторингу стану і рівня економічної безпеки із дослідженням і розрахунком відповідних показників конкурентоспроможності галузі промисловості за основними функціональними блоками дає можливість побудови механізму забезпечення її економічної безпеки в системі економічної безпеки держави та стратегічного, оперативного, тактичного планування в управлінні економічною безпекою галузі.

Розроблена комплексна модель безпеки галузі промисловості в системі економічної безпеки держави має особливістю те, що спирається на провідні детермінанти економічної безпеки галузі. Такий методологічний підхід забезпечує комплексність аналізу економічної безпеки галузі і оцінювання її рівня за окремими показниками функціональних компонент і являє собою інструмент комплексної діагностики стану та рівня економічної безпеки галузі промисловості в системі економічної безпеки держави.

Застосування запропонованої моделі на рівні підприємств галузі дозволяє, як показала її апробація, в оперативному режимі визначати деструктивні зміни компонент економічної безпеки і завдяки своєчасній комплексній діагностиці через цілеспрямований вплив на нейтралізацію негативної дії відповідних деструктивних проявів оптимізувати механізм забезпечення економічної безпеки галузі.

У підрозділі 4.3 «Кількісно-якісні виміри економічної безпеки нафтохімічної галузі промисловості» наведені результати аналізування рівня економічної безпеки цієї галузі вітчизняної промисловості.

Так, встановлено, що за період 2010-2014 рр. відбулося значне зниження (більше ніж на 37,17 %) обсягів реалізованої промислової продукції та динаміка зі зниження її індексів збереглася й до 2017 р., а незначний приріст (на 3,5 %) у 2018 р. не став свідченням критичної зміни тенденцій, що склалися у стані виробничої безпеки галузі.

Для сучасного етапу функціонування вітчизняної галузі виробництва хімічних речовин і хімічної продукції характерним було й зменшення обсягів капітальних інвестицій, що сигналізує про послаблення інвестиційної компоненти безпеки аналізованої галузі вітчизняної промисловості. Зокрема, за період із 2010-2018 рр. показник скоротився з 2492,0 млн грн до 1502,8 млн грн (темпи спаду склали 39,7 %).

Вітчизняна нафтохімічна галузь представлена переробкою полівінілхлоридів і є залежною від: (а) імпортової сировини; (б) енергопостачання через високу енергоємність виробництва; (в) змін зовнішньоекономічної складової та кон'юнктури ринку кінцевої продукції. Незважаючи на те, що у світі зростає частка споживання полімерів і полівінілхлориду, в Україні розвиток цього ринку не відповідає світовим тенденціям. Загальний обсяг переробки полімерів вінілхлориду за 2013-2016 рр. у зменшився з 72,0 тис. тонн до 53,5 тис. тонн (на 25,7 %), що негативно вплинуло на подальший розвиток як галузі, так і внутрішнього ринку її продукції, свідчить про стагнацію нафтохімічного виробництва. Позаяк, його потенціал все ще наявний: вітчизняне виробництво з переробки полімерів вінілхлориду із різною потужністю виробництва та орієнтацією як на зовнішні ринки, так і на задоволення потреб внутрішнього ринку представлене групою виробників, зосереджених у різних регіонах країни: у містах Харкові, Львові,

Запоріжжі, Маріуполі та ін.; в Київській та Дніпропетровській областях.

На основі розробленої автором комплексної моделі здійснено оцінювання рівня економічної безпеки нафтохімічної галузі (переробки полівінілхлоридів) промисловості України, результати якого наведені у табл. 4.

Таблиця 4

Інтегральні індекси економічної безпеки нафтохімічної галузі України
(переробки полівінілхлоридів)

Складові безпеки	Роки									2018/2010, +/-
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Виробнича	0,594	0,603	0,545	0,48	0,45	0,465	0,49	0,595	0,605	+0,011
Ресурсна	0,626	0,63	0,644	0,642	0,578	0,582	0,594	0,628	0,631	+0,005
Ринкова	0,540	0,56	0,58	0,56	0,54	0,58	0,6	0,542	0,561	+0,021
Зовнішньо-економічна	0,42	0,422	0,43	0,43	0,505	0,52	0,55	0,423	0,425	+0,005
Загальний рівень економічної безпеки галузі	0,549	0,556	0,552	0,529	0,518	0,536	0,558	0,5492	0,557	+0,008

Джерело: розраховано автором.

Результати проведеного аналізу виявили загалом низький показник рівня ресурсної безпеки, що свідчить про значні загрози, відсутність достатнього фінансового, інвестиційного, кадрового забезпечення галузі. Щоправда, за 2010-2018 рр. стан виробничої безпеки галузі дещо покращився – на 0,011.

Станом на 2018 р. найвищі значення були характерні для ресурсної компоненти економічної безпеки аналізованої галузі – 0,631. Але й таке значення не може вважатися задовільним, лише підкреслює дещо нижчу залежність конкурентоспроможності та економічної безпеки галузі від екстенсивних чинників.

На низькому рівні впродовж 2010-2018 рр. перебували й значення ринкової складової економічної безпеки галузі (0,54-0,60). До цього призвели недостатньо високі показники попиту та рівня цін на продукцію на внутрішньому ринку, активності зі стимулювання збуту продукції, стану внутрішніх каналів збуту та розвитку внутрішньо ринкової інфраструктури.

Дані проведених розрахунків свідчать про загалом низький рівень експортної та імпоротної характеристик безпеки, що на тлі значної ресурсної імпортозалежності галузі та експортної зорієнтованості призвело до зниження рівня зовнішньоекономічної складової її економічної безпеки.

Значення інтегрального індексу засвідчують поступове зміцнення економічної безпеки галузі (з 0,549 у 2010 р. до 0,557 у 2018 р.). Проте, безпосередній рівень безпеки критично низький, що підтверджує нестабільне економічне становище та значний вплив загроз зовнішнього і внутрішнього середовища на стан і рівень економічної безпеки аналізованої галузі промисловості України. Отримані значення інтегрального та часткових індексів економічної безпеки галузі є важливою інформаційно-аналітичною основою при обґрунтуванні положень, напрямів та складових механізму її забезпечення.

У результаті проведеного SWOT-аналізу визначено, що найбільшими загрозами економічній безпеці вітчизняної переробки полівінілхлоридів залишаються: значна імпортозалежність, обмеженість зовнішнього інвестування, вплив політики на

економічні процеси, висока енергозалежність та вартість енергетичних ресурсів, істотний вплив на міжнародну торгівлю політичних факторів та міждержавних відносин, спад внутрішнього попиту на продукцію підприємств галузі, високі вимоги до якості та сертифікації продукції, які штучно обмежують її просування на зовнішні ринки, слабкість механізмів венчурного інвестування, відсутність державних програм підтримки розвитку галузі.

За результатами аналізу галузі зі застосуванням «Моделі п'яти сил М. Портера» підтверджено найбільш істотний вплив загроз зменшення обсягів споживання продукції на внутрішньому ринку та ускладнення виходу на зовнішні ринки, високий рівень внутрішньої та зовнішньої конкуренції, низьку конкурентоспроможність продукції, значний тиск нецінової конкуренції, низьку інноваційність та маркетингову підтримку вітчизняної продукції. Значний вплив на розвиток галузі чинять й фактори ресурсного забезпечення. Передовсім йдеться про сировину, комплектуючі, кваліфіковану робочу силу, диверсифікацію джерел постачання ресурсного забезпечення.

У розділі 5 «Основні напрями і механізм забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави» застосовано системно-структурний підхід до обґрунтування напрямів забезпечення економічної безпеки галузей промисловості, розроблено механізм та систематизовано методи забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки України.

В підрозділі 5.1 «Системно-структурний підхід до визначення напрямів забезпечення безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави» відповідно до результатів проведеного емпіричного дослідження стану економічної безпеки галузі окреслено основні напрями забезпечення її економічної безпеки, реалізація яких також спрямована і на зміцнення конкурентоспроможності та забезпечення безпеки інтеграції підприємств галузі до світових ринків (рис. 7).

За результатами авторських розрахунків із застосуванням системно-структурного підходу обґрунтовано основні напрями забезпечення економічної безпеки галузей промисловості України: міжнародне співробітництво, інституційний, нормативно-правовий, інформаційний, інфраструктурний, науково-дослідний, інноваційний, освітній, організаційний, управлінський та виробничо-технологічний. Системне впровадження інструментів за визначеними напрямами дозволить сформулювати необхідне середовище реалізації механізму забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки України.

У підрозділі 5.2 «Механізм забезпечення безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави на засадах зростання конкурентоспроможності» автором розроблено механізм забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в сучасних економічних умовах, включно з взаємодією його елементів в системі економічної безпеки держави.

Забезпечення економічної безпеки галузей промисловості досягається засобами системної дії за визначеними напрямами і передбачає впровадження комплексу методів, інструментів та засобів (рис. 8).

Рис. 7. Напрями забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки України

Джерело: авторська розробка

Рис. 8. Складові механізму забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки України

Джерело: авторська розробка.

Механізм забезпечення економічної безпеки галузей промисловості складається з комплексу послідовних взаємопов'язаних дій, що уособлюють інституційні, організаційні, управлінські методи, заходи і засоби, удосконалення нормативно-правової бази відповідно до стратегічного планування та визначених пріоритетів розвитку. Побудова і функціонування механізму здійснюється на основі базових принципів системності, комплексності, законності, можливості реалізації, доцільності, своєчасності, безперервності, удосконалення, централізації управління, взаємодії та координації, спеціалізації. Дотримання зазначених принципів дозволяє забезпечити ефективне функціонування запропонованого механізму.

Механізм забезпечення економічної безпеки галузей промисловості є складним та багаторівневим, включає такі елементи: організаційна структура, функції управління, принципи безпеки та безпосередньо механізм забезпечення, що, своєю чергою, складається із методів, засобів, інструментів інституційного, нормативно-

правового, матеріально-технічного, інформаційно-аналітичного, фінансового забезпечення а також управлінських відносин, процесу управління і законодавчої бази управління.

Для формування і розбудови аналізованого механізму необхідно застосовувати системний, процесний, структурний, комплексний, інтеграційний, маркетинговий, поведінковий, адміністративний та ін. підходи, що дозволяє визначати і активувати ефективну взаємодію елементів системи економічної безпеки як між собою, так і з навколишнім середовищем, суб'єктами на різних рівнях безпеки.

Упровадження розробленого автором механізму дає можливість забезпечити економічну безпеку галузей промисловості України на оперативному, тактичному, стратегічному рівнях управління. Його ефективна дія в сучасних умовах динамічних змін кон'юнктури зовнішнього і внутрішнього ринків досягається за рахунок застосування комплексного підходу зі складовими стратегічного управління і методами поєднання, компіляції стратегічних і тактичних засобів управління в процесі забезпечення економічної безпеки галузей.

Удосконалено концептуальне бачення, згідно з яким механізм управління забезпеченням економічної безпеки галузі складається з сукупності методів, заходів, засобів, інструментів на різних рівнях:

- держави з формуванням інституційного забезпечення, прийняттям й розробкою державної економічної, торговельної, зовнішньоекономічної, інформаційної, соціальної політики;

- галузі зі створенням та активізацією діяльності галузевих асоціативних структур, об'єднань підприємств, формуванням галузевої концепції і стратегії забезпечення економічної безпеки, визначенням інструментів та засобів їх реалізації;

- підприємства з нарощуванням та ефективним використанням виробничо-промислового потенціалу розвитку галузі, забезпечення її конкурентоспроможності та зміцнення параметрів економічної безпеки засобами потужного комплексу внутрішніх та зовнішніх методів, заходів, засобів.

В підрозділі 5.3 «Методи механізму забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки України» систематизовано та узагальнено методи розробленого в ході дослідження механізму забезпечення економічної безпеки галузей промисловості. Застосування визначених методів спрямоване на забезпечення системного підходу до «запуску» механізму, посилення його комплексної дієздатності та отримання необхідного, у тому числі синергічного, ефекту (рис. 9).

В структурі розроблених методів низка є методами прямої дії, що використовуються безпосередньо в процесі забезпечення економічної безпеки, а друга частина – методами загальної дії, які впливають на параметри функціонування і розвитку галузі, підвищуючи її стійкість, конкурентоспроможність, техніко-технологічний стан, фінансово-економічні показники, покращуючи інституційне забезпечення. В рамках кожного з методів передбачається застосування відповідних засобів, покликаних забезпечити зміни в ключових аспектах зовнішнього та внутрішнього середовища економічної безпеки галузей промисловості України.

Рис. 9. Методи політики забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки України

Джерело: авторська розробка.

Автором визначені детермінанти зростання конкурентоспроможності галузей промисловості України, вплив на які одночасно спрямований на посилення їх економічної безпеки. На рівні держави вплив на детермінанти конкурентоспроможності і безпеки реалізується засобами державних програм розвитку галузей промисловості, на рівні галузей – через співпрацю галузевих спілок, союзів та бізнес-асоціацій із науково-дослідними інститутами, інноваційно-технологічними структурами, кластерами, налагодження науково-технологічного

співробітництва; на рівні підприємств – через впровадження інноваційних методів менеджменту та управління виробничими процесами. Такий підхід дає можливість підвищити рівень конкурентоспроможності та якості продукції підприємств галузей вітчизняної промисловості, акумулювати й оптимізувати ресурси підприємств і їх техніко-технологічні процеси, розбудувати інституційну систему забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави.

ВИСНОВКИ

Основні наукові результати дослідження дали можливість розв'язати важливу науково-прикладну проблему розробки і обґрунтування теоретико-методологічних засад та практичних рекомендацій із забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави. Отримані науково-теоретичні, методологічні і практичні результати дають підстави для таких висновків:

1. Удосконалено понятійно-категорійний апарат економічної безпеки галузей промисловості та дано визначення поняття «економічна безпека галузі» як комплексу умов, за яких відбувається економічний розвиток, зростання рівня конкурентоспроможності і забезпечення реалізації економічних інтересів галузі, представленої сукупністю однорідних підприємств (суб'єктів господарювання), подібних за схожістю процесів виробництва та реалізації продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках в умовах посиленої дії загроз, інтеграції й глобалізації, що дозволило сформулювати принципово нове бачення процесу забезпечення економічної безпеки галузі.

2. Розроблено методологічний базис забезпечення економічної безпеки галузей промисловості, який складається з трьох блоків: (1) фундаментальної загальнонаукової методології, що визначається загальними принципами наукового пізнання; (2) методології економічної безпеки галузі, що визначає принципи та методологічні підходи, які є основою дослідження економічної безпеки галузей як окремого предмету наукових досліджень; (3) системи методів і інструментів, що застосовуються в дослідженні економічної безпеки галузей з адаптацією конкретних методик дослідження для вирішення поставлених завдань забезпечення економічної безпеки.

3. Визначено детермінанти економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави. Доведено, що серед них провідними є: ресурсні, які визначають рівень забезпеченості галузей сировинними, матеріальними, фінансовими, кадровими, інвестиційними, інформаційними ресурсами; виробничі, що характеризують стан та ефективність виробничих потужностей галузей промисловості; внутрішньо-економічні, які характеризують конкурентоспроможність продукції галузей промисловості на внутрішньому ринку та зовнішньоекономічні, які визначають здатність, конкурентоспроможність продукції вітчизняних галузей промисловості на зовнішніх ринках. Виявлено, що ці детермінанти здійснюють безпосередній вплив на стан функціонування, конкурентоспроможність, ефективність економічного розвитку та безпеку галузей промисловості.

4. Виявлено внутрішню структуру економічної безпеки галузей промисловості,

що декомпонується на такі функціональні складові, як фінансова, інвестиційна, виробничо-технологічна, інноваційна, кадрова, інформаційна, енергетична, ринкова, експортна, імпортна. Обґрунтовано специфічні елементи в структурі економічної безпеки, характерні для високотехнологічних галузей промисловості, які визначають їх конкурентоспроможність та формують безпеку, досліджено взаємозв'язки між базисними та специфічними елементами.

5. Ідентифіковано загрози економічної безпеки галузей промисловості і виявлено зв'язки між дією загроз економічної безпеки галузей промисловості та станом фактологічних показників промислового розвитку, визначено їх вплив на стан функціональних складових економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави та виявлено причинно-наслідкові зв'язки між дією загроз, рівнем та станом показників економічної безпеки галузей промисловості і змістом функціональних складових економічної безпеки, що дозволило сформувати функціональну структуру економічної безпеки галузей і окреслило наступне завдання із визначення показників-індикаторів за складовими економічної безпеки галузей промисловості.

6. Розроблено комплексний підхід до оцінювання економічної безпеки галузі промисловості як цілісного багаторівневого комплексу. Методичним підходом передбачено застосування десяти складових та вісімдесяти восьми індикаторів, що дає змогу системно і комплексно дослідити й оцінити стан економічної безпеки галузі за всіма рівнями та сферами виникнення загроз, що є підґрунтям для подальшої побудови дієвого механізму забезпечення її економічної безпеки.

7. Формалізовано застосування ресурсно-функціонального підходу при дослідженні економічної безпеки галузі, що дає можливість визначати рівень економічної безпеки на основі оцінювання міри використання ресурсів за такими функціональними складовими, як фінансова, енергетична, кадрова, інформаційна, інвестиційна. Запропонований методичний підхід дозволяє визначати параметри складових та рівень економічної безпеки в динаміці та при зміні кон'юнктури ринку, може слугувати методичним забезпеченням моніторингу економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави.

8. Розроблено модель комплексного оцінювання економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави, яка ґрунтується на факторах їх конкурентоспроможності як основи економічної безпеки і складається з ресурсного, виробничого та ринкового (внутрішнього та зовнішнього економічного) базових функціонально-компонентних блоків, кожен із яких містить складові та показники економічної безпеки, що уможливорює проведення аналізу за: (а) окремими показниками-компонентами економічної безпеки; (б) складовими економічної безпеки; (в) функціональними блоками економічної безпеки.

9. Удосконалено застосування системно-структурного підходу до визначення напрямів забезпечення економічної безпеки галузей промисловості, в основі якого – ознаки поліструктурності, багаторівневості, ієрархічності системи, поєднання функціонально-компонентних складових та різних рівнів. Це дало змогу дослідити і формалізувати взаємозв'язки рівнів ієрархії, здійснити планування напрямів забезпечення економічної безпеки галузі, розробити механізм її забезпечення.

10. Обґрунтовано напрями забезпечення економічної безпеки галузей

промисловості України. Доведено, що державна політика її зміцнення має реалізуватися із застосуванням інструментів та засобів регулювання за напрямками: міжнародна співпраця, інституційний, нормативно-правовий, інформаційний, інфраструктурний, науково-дослідний, інноваційний, освітній, організаційний, управлінський і виробничо-технологічний. Одночасна й системна політика за цими напрямками дає можливість для формування комплексу дій з практичної реалізації механізму забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави.

11. Розроблено механізм забезпечення економічної безпеки галузей промисловості на засадах зростання їх конкурентоспроможності. Елементами механізму слугують: комплекс принципів; система інституційних, організаційних, управлінських, економічних методів, заходів, засобів та інструментів; інформаційно-аналітичне, нормативно-правове, матеріально-технічне, фінансове забезпечення.

12. Розвинуто класифікацію методів забезпечення економічної безпеки галузей промисловості, які включають інституційні, організаційно-розпорядчі, адміністративні, економічні, нормативно-правові, технічні-спеціальні, маркетингові, соціально-психологічні та ідеологічні методи. Їх поєднане застосування дозволяє системно й комплексно впроваджувати заходи зі забезпечення економічної безпеки галузей паритетно на мікро-, мезо- та макро- рівнях управління економічною безпекою.

13. Адаптовано методи управління розвитком галузі як напряму забезпечення економічної безпеки галузей промисловості, що передбачають досягнення перспективного, довготривалого зростання ефективності й конкурентоспроможності галузі шляхом реалізації державою засобів програмування розвитку, управління якістю, підвищення конкурентоспроможності. На рівні галузі необхідно забезпечити співпрацю галузевих спілок, бізнес-асоціацій, промислових підприємств із науково-дослідними інститутами і розвивати науково-технологічне співробітництво. На рівні підприємств потрібно впроваджувати програми розвитку і підвищення ефективності функціонування, посилення конкурентоспроможності, підвищення рівня якості продукції, акумулювати й оптимізувати ресурси та розбудовувати техніко-технологічні процеси.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Денисов О.Є. Забезпечення економічної безпеки галузі в умовах глобалізації: монографія. Київ: ДКС центр. 2019. 419с. (20,55 д.а.)
2. Денисов О.Є. Функціональні складові економічної безпеки в глобалізаційному просторі. Економічна безпека територіально-виробничих комплексів: енергетика, екологія, інформаційні технології: колективна монографія. за наук. ред. О.О. Лук'яненка. Київ: МП Леся. 2015. 256 с. С. 32-36 (0,36 д.а.)

Публікації в наукових фахових виданнях України:

3. Денисов О.Є. Діалектичний характер взаємозв'язку розвитку і безпеки як гносеологічна основа категорії економічної безпеки. Ефективна економіка. 2016.

№8. С.1-7 (0,80 д.а.)

4. Денисов О.Є. Комплексне моделювання в забезпеченні економічної безпеки галузі. Ефективна економіка. 2017. №11. С. 1-4 (0,45 д.а.)

5. Денисов О.Є. Глобалізація як фактор зміни вектору з конкуренції між державами до конкуренції всередині галузей на міжнародному ринку. Інфраструктура ринку. 2017. №4. С. 33-37 (0,57 д.а.)

6. Денисов О.Є. Функціональна декомпозиція загроз зовнішньоекономічній безпеці галузі. Науковий вісник Запорізької державної інженерної академії. 2017. №5(11). С. 49-54 (0,69 д.а.)

7. Денисов О.Є. Теоретичний дискурс сутності та становлення вчення про економічну безпеку у відкритій економіці. Інтелект ХХІ. 2017. №4. С.9-13 (0,57 д.а.)

8. Денисов О.Є. Інформаційна складова економічної безпеки галузі. Східна Європа. Дніпро. 2018. №1 (12). С.42-45 (0,46 д.а.)

9. Денисов О.Є. Формування та розвиток механізму забезпечення економічної безпеки галузі. Вчені записки Університету «КРОК»: збірник наукових праць. Київ, 2018. №(3) 52. С. 200-205 (0,67 д.а.)

10. Денисов О.Є. Системно-структурний підхід до планування напрямів забезпечення економічної безпеки галузі в умовах глобалізації. Регіональна економіка та управління. Запоріжжя. 2018. С. 25-28 (0,46 д.а.)

Публікації в наукових виданнях України, які входять до міжнародних наукометричних баз:

11. Денисов О.Є. Сутність поняття економічної безпеки та її вплив на розвиток державності. Економіка та держава. 2016. №7. С. 52-57 (0,57 д.а.)

12. Денисов О.Є. Фактори модернізації індексу глобальної конкурентоспроможності. Вісник Одеського національного університету. т.24. №1 (74). 2019. С. 7-12 (0,69 д.а.)

13. Денисов О.Є. Глобалізаційні виміри економічної безпеки держави. Економічний аналіз. 2016. №1. С. 19-27 (0,92 д.а.)

14. Денисов О.Є. Параметри та показники оцінки економічної безпеки держави. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2016. №8. С. 1-8 (0,92 д.а.)

15. Денисов О.Є. Діагностика в забезпеченні економічної безпеки галузі. Агросвіт. 2017. №23. С. 58-61 (0,46 д.а.)

16. Денисов О.Є. Концептуальні засади науково-методичного базису забезпечення економічної безпеки галузі в умовах глобалізації. Економіка та держава. 2017. №12 С. 61-64 (0,46 д.а.)

17. Денисов О.Є. Формування науково-методичного базису забезпечення економічної безпеки галузі в умовах глобалізації. Економіка та суспільство. 2017. №13. С. 56-61 (0,57 д.а.)

18. Денисов О.Є. Виробничо-технологічна та інноваційна безпека галузі. Систематизація загроз і параметрів виміру. Вісник Одеського національного університету. 2017. №5(58). С.72-77 (0,58 д.а.)

19. Денисов О.Є. Основні методи механізму забезпечення економічної безпеки галузі. Науковий вісник Ужгородського Національного університету. 2017. №17. С.

95-99 (0,46 д.а.)

20. Денисов О.Є. Методичні підходи до оцінки стану та рівня економічної безпеки галузі. Інвестиції . 2017. №2. С. 41-43 (0,34 д.а.)

21. Денисов О.Є. Комплексний підхід до оцінювання економічної безпеки галузі в умовах глобалізації. Бізнес-Інформ. Харків. 2018. №1. С. 207-212 (0,69 д.а.)

22. Денисов О.Є. Моделювання рівня економічної безпеки України. Економіка і фінанси. 2019. №3. С.9-20 (0,68 д.а.)

23. Денисов О.Є. Методи забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки України. Держава та регіони. Серія: економіка та підприємництво. 2019. №6 (111). С. 30-36 (0,57 д.а.)

24. Денисов О.Є. Внутрішня структура економічної безпеки галузей промисловості в системі забезпечення економічної безпеки держави. Причорноморські економічні студії. 2019. № 46. С.40-46 (0,69 д.а.)

У матеріалах круглих столів, наукових конференцій та науково-аналітичних доповідях:

25. Денисов О.Є. Відкритість інвестицій та свобода підприємництва як основа конкурентоспроможності держави. INNOVATIVE ECONOMY: PROCESSES, STRATEGIES, Міжнародної наук.-практ. Конф. TECHNOLOGIES. Kielce, Poland. 2017. С. 52-54 (0,12 д.а.)

26. Денисов О.Є. Формування концептуальних засад економічної безпеки держави та її вплив на економічний розвиток // Економічна система країни в контексті міжнародного співробітництва: стан та перспективи розвитку: матеріали Міжнародній наук.-практ. конф. (31 серпня 2019р.). Львів, 2019. С. 47-50 (0,18 д.а.)

27. Денисов О.Є. Економічна безпека держави, її сутність та засади формування// Міжнародне науково-практичне співробітництво: принципи, механізми, ефективність: матеріали Міжнародній наук.-практ. конф. (14 вересня 2019р.). Київ:, 2019. С. 9-12 (0,18 д.а.)

28. Денисов О.Є. Систематизація захисних рівнів забезпечення економічної безпеки // Економіка та сучасний менеджмент: теоретичні підходи та практичні аспекти розвитку: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (14 вересня 2019р.). Одеса:, 2019. С. 26-29 (0,18 д.а.)

29. Денисов О.Є. Конкурентоспроможність економіки в контексті забезпечення економічної безпеки держави // Сучасні тенденції економічного зростання: стратегії, напрями та пріоритети: матеріали II Міжнародної наук.-практ. конф. (21 вересня 2019р.). Запоріжжя:, 2019. С. 22-24 (0,18 д.а.)

30. Денисов О.Є. Складові економічної безпеки держави їх зміст та значення // Перспективи сталого розвитку економіки: національний та регіональний аспекти: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. (21 вересня 2019р.). Дніпро:, 2019. С. 20-22 (0,18 д.а.)

31. Денисов О.Є. Підходи та методи визначення рівня економічної безпеки держави // Бізнес, інновації та підприємництво: стан, аналіз тенденцій та науково-економічний розвиток: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. (28 вересня 2019р.). Львів:, 2019. С. 26-29 (0,18 д.а.)

32. Денисов О.Є. Показники-індикатори економічної безпеки держави їх

сутність та значення // Економіка, облік, фінанси та право в умовах глобалізації: тенденції та перспективи: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. (12 вересня 2019р.). Полтава:, 2019. С. 30-32 (0,15 д.а)

33. Денисов О.Є. Економічна безпека галузі її сутність та складові // Міжнародні, нормативні та управлінські аспекти соціально-економічного розвитку: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. (28 вересня 2019р.). Київ:, 2019. С. 11-14 (0,18 д.а.)

34. Денисов О.Є. Механізм забезпечення економічної безпеки його сутність та зміст Економічна безпека галузі її сутність та складові // Можливості, проблеми та перспективи забезпечення сталого розвитку економіки: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. (14 вересня 2019р.). Ужгород:, 2019. С. 29-32 (0,18 д.а)

35. Денисов О.Є. Напрями та завдання забезпечення економічної безпеки галузі в системі забезпечення економічної безпеки держави // Перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. (27-28 вересня 2019р.). Запоріжжя:, 2019. С.38-43 (0,18 д.а)

АНОТАЦІЯ

Денисов О.Є. Економічна безпека галузей промисловості в системі економічної безпеки держави. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 21.04.01 – економічна безпека держави (економічні науки). – ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», Київ, 2019.

У дисертації розроблено й обґрунтовано теоретико-методологічні засади та прикладні рекомендації щодо забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави. Досліджено понятійно-категорійний апарат дослідження економічної безпеки галузі, галузей промисловості та галузей промисловості в системі економічної безпеки держави. Визначено детермінанти економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави. Досліджено внутрішню структуру економічної безпеки галузей промисловості і встановлено зв'язки між її елементами. Ідентифіковано загрози економічної безпеки галузей промисловості і досліджено їх вплив на складові економічної безпеки держави. Застосовано комплексний підхід до оцінювання економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави та розроблено комплексну модель забезпечення економічної безпеки галузей промисловості України із застосуванням факторів конкурентоспроможності галузі як основи її економічної безпеки. Формалізовано ресурсно-функціональний підхід до дослідження економічної безпеки галузей промисловості. Удосконалено застосування системно-структурного підходу до визначення напрямів забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки України. Розроблено механізм забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави. Класифіковано групи методів забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави.

Ключові слова: економічна безпека галузі, галузі промисловості, економічна безпека держави, система забезпечення, ризики і загрози, методи, механізм,

інструменти, детермінанти, індикатори.

ABSTRACT

Denisov O. Economic security of industries in the system of economic security of the State. – On the right of the manuscript.

Dissertation for the degree of doctor of economic sciences, specialty 21.04.01 – economic security of the state. – «University of Economics and Law «KROK», Kyiv, 2019.

The dissertation grounded the theoretical and methodological foundations and developed practical recommendations concerning ensuring economic safety of industries in the system of economic security of the State. Improved methodological support for economic security of industries.

The scientific-methodological basis of economic safety of industries in the system of economic security of the State, which combines main levels: fundamental general scientific methodology, methodology of economic security, system of methods and The instruments used in the study of economic security, adaptation and application of specific methods at different levels of research to solve the problems that enabled them to develop a scientific basis Principles and improve scientific and practical approaches to ensuring economic security of industries in the system of economic security of the State.

The main determinants of economic safety of industrial sectors in the system of economic security of the State, namely resource, production, market and foreign economic groups of determinants, which made it possible to identify and investigate the influence of internal and external factors on the condition of functioning of the industry of their competitiveness, efficiency of economic development and investigate the impact of this determinants on the formation and provision of economic security of industries in the system Economic security of the State.

The internal structure is investigated, the main components of economic safety of industries are systematized. Identified threats economic security industries and investigated their impact on components of economic security of the State.

An integrated approach to assessing economic security of industries in the system of economic security of States has been applied and a comprehensive model of economic security of industries in the system of economic security of the State with the use of Factors of industry competitiveness as the basis of its economic security, consisting of resource, production, domestic market and foreign economic base functional blocks of economic security of the industry, each of which Contains components and indicators of economic security of the industry and gives an opportunity of systematic and complex analysis and estimation of level of economic safety of the industry on certain indicators-components of economic security, the components of economic security and the Functional blocks is a new, modern tool of complex diagnostics of State and level of economic safety of industries in the system of economic security of the State.

The resource-functional approach to the safety research of industries is formalized. Systemically-structured approach to defining areas of economic security in industries, identified and systematized the main directions of ensuring economic security of industries: international cooperation , institutional, normative-legal, informational, infrastructural, scientific-research, innovation, educational, organizational, managerial and

production-technological direction, simultaneous, systematic implementation of which will give an opportunity for Formation of joint Action complex on practical implementation of the mechanism of ensuring economic security of industries in the system of economic security of the State.

Systematic structured approach to defining areas of ensuring economic security of industries under which the economic security of the industry is a multilevel system that combines the functional component system of components and The sequence of levels and has a complex structure, which, unlike the existing ones, provides an opportunity for the research and the definition of relationship of levels, planning of directions of ensuring economic security of the industry, elaboration of an effective mechanism of ensuring Economic security of industries in the system of economic security of the State based on the growth of industries.

The methodological approaches to forming the mechanism of ensuring economic security of industrial sectors in the system of economic security of the state are improved based on the growth of competitiveness as a set of sequential and interrelated actions on Different levels of management and provision of economic security that represent institutional, organizational, managerial methods, measures and facilities, the improved regulatory framework in accordance with the defined priorities of development and provision of Economic security of the industry, which enables systematic functioning of this mechanism and efficient maintenance of economic security of industries on domestic and foreign markets in the system of economic security of the State.

Groups of methods of ensuring economic security of industries in the system of economic security of the state and applied modern scientific and empirical methods of management of development aimed at ensuring economic security of industries have been classified Industry.

Key words: economic security of industry, industries, economic security of the state, security system, risks and threats, methods, mechanism, tools, determinants, indicators.

АННОТАЦИЯ

Денисов А. Е. Экономическая безопасность отраслей промышленности в системе экономической безопасности государства. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 21.04.01 – экономическая безопасность государства (экономические науки). – ВУЗ «Университет экономики и права «КРОК», Киев, 2019.

В диссертации разработаны и обоснованы теоретико-методологические основы и прикладные рекомендации по обеспечению экономической безопасности отраслей промышленности в системе экономической безопасности государства. Исследован понятийно-категориальный аппарат исследования экономической безопасности отрасли, отраслей промышленности и отраслей промышленности в системе экономической безопасности государства. Определены детерминанты экономической безопасности отраслей промышленности в системе экономической безопасности государства. Исследована внутреннюю структуру экономической безопасности отраслей промышленности и установлены связи между ее элементами. Идентифицировано угрозы экономической безопасности отраслей промышленности и исследовано их влияние на составляющие экономической безопасности

государства. Применен комплексный подход к оценке экономической безопасности отраслей промышленности в системе экономической безопасности государства и разработана комплексная модель обеспечения экономической безопасности отраслей промышленности Украины с применением факторов конкурентоспособности отрасли как основы ее экономической безопасности. Формализован ресурсно-функциональный подход к исследованию экономической безопасности отраслей промышленности. Усовершенствовано применения системно-структурного подхода к определению направлений обеспечения экономической безопасности отраслей промышленности в системе экономической безопасности Украины. Разработан механизм обеспечения экономической безопасности отраслей промышленности в системе экономической безопасности государства. Классифицированы группы методов обеспечения экономической безопасности отраслей промышленности в системе экономической безопасности государства.

Ключевые слова: экономическая безопасность отрасли, отрасли промышленности, экономическая безопасность государства, система обеспечения, риски и угрозы, методы, механизм, инструменты, детерминанты, индикаторы.